

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ
ТОВАРІВ»**

Студента 2м курсу, 7м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

(підпис студента)

Бережної
Ірини
Олександрівни

Науковий керівник
кандидат економічних наук

(підпис керівника)

Ільїна
Анастасія
Олександрівна

Гарант освітньої програми
доктор наук з державного
управління
професор

(підпис гаранта)

Орлова

Наталія
Сергіївна

Київ-2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ.....	6
1.1. Економічна та соціальна сутність, роль і місце ринку споживчих товарів.....	6
1.2. Закономірності розвитку ринкової економіки та її вплив на ринок споживчих товарів в Україні.....	10
1.3. Ретроспектива підходів та узагальнення практики державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні.....	13
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ.....	17
2.1. Діагностика стану ринку споживчих товарів на національному і регіональному рівнях.....	17
2.2. Вплив регуляторних заходів на розвиток ринку споживчих товарів.....	23
2.3. Аналіз практики регулювання ринку споживчих товарів в Україні.....	29
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТА РОЗШИРЕННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ.....	34
3.1. Концептуальні підходи до регулювання ринку споживчих товарів.....	34
3.2. Підходи до формування державної регуляторної політики щодо розвитку ринку споживчих товарів.....	35
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми. Удосконалення регулювання ринку споживчих товарів означає інтенсифікацію дій держави щодо зростання і подальшого вдосконалення ринку, динамічного та ефективного його розвитку, задіяння більш дієвих економічних інструментів державного регулювання. Вирішальне значення має чітке виділення й оптимальне застосування ефективного інструментарію регулювання ринку споживчих товарів.

Відображенням основних соціально-економічних та політичних відносин у країні є стан ринку споживчих товарів. Саме він найбільш точно показує позитивні й негативні процеси суспільного життя, а також є індикатором основних змін економічного і соціального розвитку країни. Як невід'ємна складова економічної системи, ринок споживчих товарів впливає на рівень життя населення, детермінує зміни в державній соціальній та економічній політиці та обумовлює ті чи інші механізми впливу на його функціонування.

Будь-які зміни у державній політиці регулювання економічних процесів відображаються на загальних тенденціях функціонування ринку споживчих товарів та рівні збалансування споживчих потреб і доступності товарів для різних верств населення. Діяльність споживчого ринку нашої держави на сучасному етапі розвитку вирізняється істотним впливом глобалізаційних процесів. І, як наслідок, у період світових економіко-політичних криз, що протягом аналізованого періоду припадали на 2008-2009, 2014-2016 рр., в Україні спостерігалось значне зменшення загальних доходів населення, що призвело до зменшення його споживчих витрат та скорочення обсягів виробництва.

Аналіз наукових праць, присвячених теоретичним аспектам функціонування споживчого ринку, показав, що в економічній літературі існує широкий спектр його трактувань. Серед дослідників сутності поняття хотілося б виділити таких вчених-економістів як О.О. Акімов, Т. Вергелес, Я.А. Жаліло, Н.М. Попадинець, О.В. Прокопенко, Г. Філюк та інші. Зазначимо, що, нажаль, детально досліджено та проаналізовано лише окремі складові ринку товарів і послуг. І подальше

вивчення та узагальнення попередніх досліджень стану та перспектив розвитку споживчого ринку є надзвичайно важливим завданням сучасної економічної теорії.

Актуальність обраної теми обумовлена, по-перше, тим, що споживчий ринок стосується інтересів кожного громадянина країни, і, по-друге, тим, що стан споживчого ринку характеризує рівень економічної безпеки держави в цілому. Крім того, зміна рівня роздрібних цін на товари і послуги (індекс споживчих цін), які знаходяться в обігу на споживчому ринку, є найважливішим проявом інфляції в країні. Споживчий ринок, як і будь-який інший, передбачає вчинення правочину щодо передачі прав власності на товар або послугу від продавця покупцеві. Товар або послуга виступають в якості об'єкта угоди.

Метою дослідження є вивчення механізмів та інструментарію ефективного державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- проаналізувати економічну та соціальну сутність, роль і місце ринку споживчих товарів;
- визначити закономірності розвитку ринкової економіки та її вплив на ринок споживчих товарів в Україні;
- з'ясувати ретроспективу підходів та узагальнення практики державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні;
- діагностувати стан ринку споживчих товарів на національному і регіональному рівнях;
- проаналізувати вплив регуляторних заходів на розвиток ринку споживчих товарів;
- проаналізувати практику регулювання ринку споживчих товарів в Україні;
- визначити концептуальні підходи до регулювання ринку споживчих товарів;
- з'ясувати підходи до формування державної регуляторної політики щодо розвитку ринку споживчих товарів.

Об'єктом дослідження є споживчий ринок як складовий елемент структури виробничих відносин сучасного українського суспільства.

Предметом дослідження є організаційно-економічні відносини, пов'язані з державним регулюванням споживчого ринку на сучасному етапі.

Методологічною основою є традиційні для економічної науки методи наукового аналізу (рух від абстрактного до конкретного, від простого до складного і т.п.). Крім того, в ході дослідження активно використовувалися історичний і функціональний методи аналізу предмета дослідження.

Наукова новизна полягає в тому, що у дослідженні здійснено аналіз споживчого ринку як об'єкта обов'язкового державного регулювання. З позицій різних економічних теорій було вивчено тенденції розвитку сучасного споживчого ринку, що дозволило розробити ряд нових теоретичних положень і зробити висновки організаційно-економічного характеру.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (64 найменування). Загальний обсяг роботи складає 60 сторінок, із них основного тексту – 46 сторінок. Графічний матеріал роботи включає 3 рисунки та 6 таблиць.

Основні результати дослідження викладено у статті за темою: «Особливості державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні», опублікованій у виданні: Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних трансформацій: Збірник наукових статей. 2019. – С. 27.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ

СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ

1.1. Економічна та соціальна сутність, роль і місце ринку споживчих товарів

Розвиток промисловості зробив ринок об'єктивно необхідним і сприяв виникненню теорії ринку. Державні інструменти регулювання соціально-економічного розвитку країни загалом є істотною ознакою сучасної ринкової економіки саме типу змішаного. Оптимальний симбіоз державно-ринкових регуляторів дає можливість реалізувати як економічні, так і соціальні цілі розвитку суспільства, досягнути високої віддачі процесів виробництва тощо [1, с. 112].

До умов розвитку ринку відноситься, в першу чергу, суспільний поділ праці, який призводить до обміну і появи грошей, а також товарного виробництва для задоволення суспільних потреб.

Другою умовою вважається відособленість виробників на основі приватної власності на засоби виробництва і виділення ринкових відносин. Важливою умовою є конкурентне середовище на стадії виробництва і на стадії реалізації товару, а також обов'язкове регулювання з боку держави.

Останнім часом в науці виділяється окремий напрямок – економіка галузевих ринків, яка розглядає структури різних ринків, що визначає роль і місце фірми в цих структурах, а також рівень і форми державного регулювання [3, с. 51].

Споживчий ринок можна розглядати як соціально-економічний простір, де в якості продавців виступають: виробники, організації та підприємства збуту, оптової торгівлі, роздрібною торгівлі, невиробничі державні і недержавні установи і підприємства, громадські установи та асоціації, які продають належні їм товари (вироби), а також індивідуальні підприємці і, нарешті, населення (мається на увазі та його частина, яка займається перепродажем товарів та продає частину своєї особистої власності) [18, с. 58].

Крім того, на споживчому ринку активно беруть участь торгові посередники (дистриб'ютори), які здійснюють багаторазовий перепродаж товару. Таким чином, продавці на споживчому ринку – це переважно організовані структури і в меншій частині – індивідуальні підприємці і приватні особи [62, с. 243].

Наведені визначення споживчого ринку відображають різні аспекти цієї економічної категорії. Взаємодоповнюючи одне одного, вони відрізняються між собою лише ступенем конкретизації проблеми в залежності від поставлених цілей і завдань дослідження [53, с. 283].

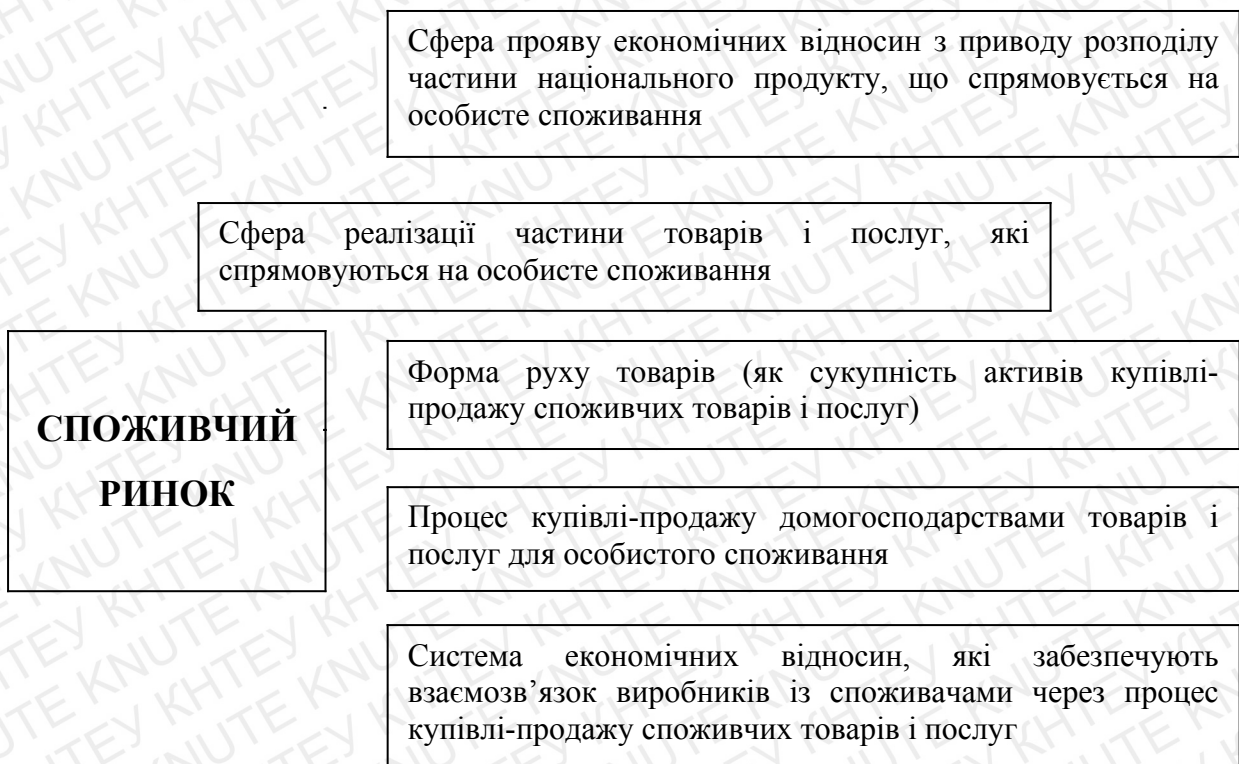

Рис. 1.1. Комплексна характеристика споживчого ринку за різними концептуальними підходами [58, с. 24]

Організаційна модель ринку споживчих товарів та взаємозв'язок його складових елементів представлені в Додатку А.

У зв'язку з вищезазначеним, пропонуємо розглядати під споживчим ринком фінансові відносини, що виникають між виробниками, імпортерами, продавцями і споживачами з приводу виробництва і перерозподілу національних та імпортних споживчих товарів і послуг для особистих цілей в умовах державного регулювання і саморегулювання ринку.

В Україні оголошено курс на формування соціально орієнтованої ринкової економіки, який передбачає поєднання конкуренції з соціальною компенсацією, гарантіями захищеності громадян. Тому регулювання ринку споживчих товарів має бути спрямоване у напрямках:

- соціального захисту споживача;
- скорочення реалізації фальсифікованої, контрабандної чи контрафактної продукції;
- усунення недобросовісної конкуренції;
- забезпечення розвитку приватної власності та захисту прав власності;
- формування здорового цивілізованого конкурентного середовища;
- розширення компетенцій громадських інституцій захисту споживача, населення та ін. [2, с. 58].

На функціонування ринку споживчих товарів здійснюють вплив наступні чинники:

- 1) цінова політика з урахуванням диференціації цін в залежності від місця розташування торговельних об'єктів та їх форм;
- 2) наявні умови та можливості реалізації нових товарів на основі проведеного маркетингового дослідження, згідно якого виробники товарів визначають попит споживачів, передбачаючи перспективу виробництва тих чи інших асортиментів товарів;
- 3) марка товарів та імідж виробників, що відображають недостатню поінформованість споживачів стосовно якості вироблених товарів та спонукають на продаж стандартних товарів, акцентуючи основну увагу на стиль, дизайн і простоту;
- 4) інфраструктура товарного ринку, яка включає, зокрема, розвинену оптово-роздрібну мережу торговельних об'єктів, торговельні агенти, електронну торгівлю тощо [4, с. 20].

Процес купівлі-продажу на споживчому ринку вимірюється вартісним показником роздрібного товарообігу (обсягу продажу товарів населенню). Роздрібний товарообіг являє собою ринкову вартість товарної маси, що надійшла

до населення через канали розподілу (дистрибуції). Він відображає економічний ефект споживчого ринку. У свою чергу, його соціальний ефект виражений грошовим еквівалентом витрат населення на купівлю товарів, що є матеріальним виразом добробуту [5, с. 19].

Функціонування споживчого ринку визначається системою соціально-економічних і організаційних відносин в процесі реалізації товарів, призначених для споживання та соціально-економічного забезпечення життєдіяльності окремих соціальних груп і прошарків населення [23, с. 26].

Співіснують різні сегменти споживчого ринку, що розрізняються за формами власності:

- ринок державної роздрібно́ї торгівлі (1,3% загального обсягу);
- ринок приватних власників – (84,4%);
- ринок всіх інших форм власності (14,3%) [23, с. 154].

Нижче (рис. 1.2) наведено схему формування добробуту населення за рахунок розвитку споживчого ринку.

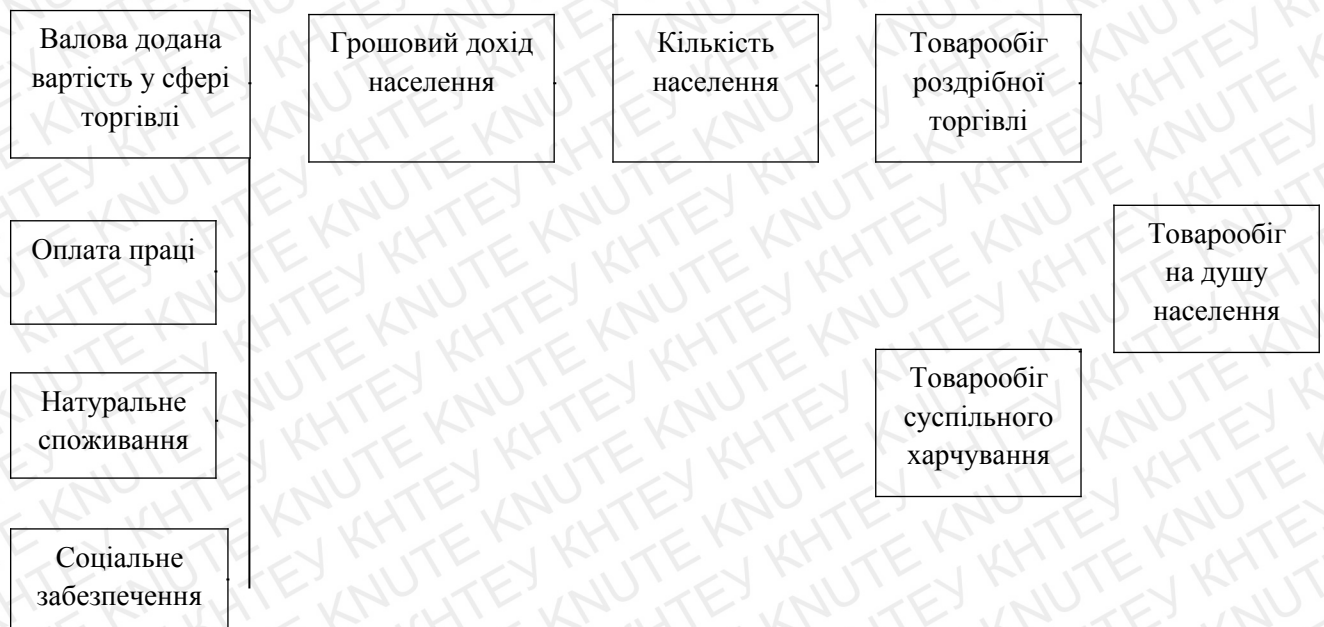

Рис. 1.2. Формування товарообігу на душу населення [25, с. 22]

Мета споживчого ринку полягає в акумуляції товарних запасів і в подальшому їх продажі індивідуальним споживачам у відповідності зі сформованим на цьому ринку попитом. На споживчому ринку виділяються два

сегменти: власне роздрібна торгівля і громадське харчування. Сутність процесу, який відбувається на споживчому ринку, полягає в купівлі-продажу, тобто обміні товарів, що належать продавцю, на гроші індивідуального покупця [19, с. 231].

Отже, проведений нами аналіз дозволив визначити, що розуміння сутності споживчого ринку, перелік видів та функцій ринку товарів та послуг, які наведено в наукових джерелах, переважно схожі, однак між ними існують і суттєві відмінності. Удосконалення регулювання ринку споживчих товарів означає інтенсифікацію дій держави щодо зростання і подальшого вдосконалення ринку, динамічного та ефективного його розвитку, задіяння більш дієвих економічних інструментів державного регулювання. Вирішальне значення має чітке виділення й оптимальне застосування ефективного інструментарію регулювання ринку споживчих товарів. Під споживчим ринком розуміють систему трансакційних відносин, що зв'язують виробників і продавців, товарів і послуг з їх покупцями і споживачами, які будуються на основі ринкових законів і принципів з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, призначених для задоволення особистих потреб.

1.2. Закономірності розвитку ринкової економіки та її вплив на ринок споживчих товарів в Україні

Роль і значення споживчого ринку в сучасній економічній системі полягає в забезпеченні потреб населення в товарах і послугах, що обумовлено рівнем концентрації та спеціалізації трансакцій, ступенем монополізації та конкуренції, структурою попиту і пропозиції, сезонними коливаннями споживчих переваг, специфікою зовнішньої і внутрішньої торгівлі та характером взаємодії виробників, посередників і споживачів [54, с. 68].

Стан споживчого ринку в концентрованому вигляді відображає процеси, що протікають в економіці країни, тому він є своєрідним індикатором ефективності всієї системи господарювання. У свою чергу, структура споживчого ринку неоднорідна. Як відомо, споживчий ринок складається з трьох основних сегментів: ринку роздрібною торгівлі, громадського харчування та побутових

послуг. Взаємодіючи один з одним, ці сегменти забезпечують потреби населення і створюють можливості для успішного функціонування економіки [6, с. 154].

Безпосередніми учасниками споживчого ринку є підприємства і організації торгівлі, громадського харчування, побутових послуг і кінцеві споживачі, між якими складаються товарно-грошові відносини. Учасниками, що забезпечують діяльність споживчого ринку, є органи влади (регулюють діяльність безпосередніх учасників на основі законів і адміністративних ресурсів), банківський і фінансовий сектори (забезпечують учасників необхідними фінансовими ресурсами), місцеві виробники та постачальники обладнання [13, с. 29].

При цьому вважаємо за необхідне зазначити, що суб'єктами або носіями попиту на споживчому ринку виступають споживачі в особі всього населення регіону, а також його окремих демографічних (молодь, діти, люди похилого віку) і економічних (низькодохідні і високоприбуткові категорії населення) груп; міське і сільське населення [56, с. 36].

Основними ознаками його формування і розвитку виступають наступні:

- спільність економічних умов країни (загальнодержавна економічна політика, єдиний господарський простір, єдина банківська і грошова система, національна система ціноутворення тощо);
- єдина нормативно-правова основа господарювання;
- відсутність митних бар'єрів;
- відносно однорідні споживчі переваги [55, с. 58].

Ряд науковців на чолі з І. Р. Михасюком, які досліджують категорії ринку, відзначають, що локальний ринок є місцевим економічним простором, на якому представлена обмежена номенклатура товарів, переважно місцевого виробництва і споживання, що є об'єктом економічного обороту, який задовольняє певним критеріям даного економічного обороту в межах економічних кордонів [22, с. 47].

Наша точка зору в даному випадку збігається з тими позиціями досліджень, згідно яких місцевий ринок є ринком певного району, регіональний ринок – регіону, внутрішній ринок – ринок конкретної країни. Про те, в якому стані

перебуває економіка тієї чи іншої країни, можна судити за станом її внутрішнього споживчого ринку, бо саме він дуже чуйно реагує на економічне зростання або спад.

Відповідно до предметного критерію класифікації за об'єктом купівлі-продажу, споживчий ринок можна розбити на чотири сегменти:

- 1) ринок продовольчих товарів;
- 2) ринок непродовольчих товарів;
- 3) ринок товарів культурно-побутового призначення та господарського вжитку;
- 4) ринок споживчих послуг, які взаємодіють між собою і на основі взаємозалежної системи угод купівлі-продажу, забезпечують потреби населення і сприяють ефективному функціонуванню національної економіки [17, с. 103].

Стратегія економічного протекціонізму передбачає реалізацію політики цілеспрямованого сприяння розвитку ефективних національних виробництв, національного капіталу, який діє в межах чинного законодавства, зростання доходів і рівня споживання населення України, активну підтримку становлення в Україні сучасної конкурентоспроможної економічної системи. Головний принцип економічного протекціонізму полягає в тому, що він повинен виходити не з позиції обмеження конкуренції, а з позиції забезпечення на внутрішньому ринку України добросовісної конкуренції з іноземними товаровиробниками [22, с. 45].

Ринкова економіка допускає високий рівень розвитку ринку і їй характерні такі основні риси, як свобода підприємництва, вільне ціноутворення; конкуренція. Найпростіша і найважливіша класифікація типів ринкових структур відображає ступінь впливу окремого продавця (покупця) на ринкову ціну. За цією ознакою розрізняють «досконалу конкуренцію», коли жоден з виробників не здатний вплинути на зміну ринкової ціни, і «недосконалу конкуренцію», коли ця умова не дотримується і фірма (або група фірм) має в тій чи іншій мірі ринкову (монопольну) владу. Недосконало конкурентними ринками прийнято вважати монополію, олігополію і монополістичну конкуренцію [7, с. 49].

Отже, виробництво і споживання – початковий і кінцевий пункти руху продукту. При цьому кожен з них містить у собі інше і проявляє себе як інше або через нього. Виробництво і споживання створюють потреби, розподіл і обмін, регулюють процес їх задоволення. У цьому і полягає сутність процесу споживання. Виробництво завжди, в будь-якому суспільстві працює на споживання. Об'єктивна закономірність полягає в тому, що виробництво початково і нерозривно пов'язане із задоволенням безпосередньо потреб людей, тобто з особистим споживанням. А тому в товарно-ринковій економіці споживчий ринок є вихідною підставою для розвитку всіх інших потреб і всіх інших ринкових відносин.

1.3. Ретроспектива підходів та узагальнення практики державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні

На сучасному етапі економічного розвитку в Україні перед національними управлінськими структурами як ніколи гостро постає проблема активізації внутрішнього ринку.

Ретроспективний аналіз та оцінка підходів до обґрунтування необхідності, меж, змісту та форм державного втручання дозволив виокремити такі основні концепції співвідношення між державним і ринковим регулюванням:

- ліберальну (класичну);
- кейнсіанську, монетаристську;
- дирижистську та інституціоналістську [10, с. 5].

У результаті дослідження причин економічного падіння, а також на основі аналізу умов виходу з кризових ситуацій обґрунтовано і сформовано нові підходи до розуміння значення держави в ринковій економіці, які передбачали необхідність підвищення ролі уряду в регулюванні ринку.

Такі висновки лягли в основу кейнсіанської концепції, представники і прихильники якої рекомендували урядам активно втручатися в економіку вільного ринку, оскільки він не володіє механізмами подолання і виходу з кризових ситуацій, а також не має внутрішніх ресурсів для розв'язання гострих

соціальних проблем. У межах цієї концепції державні органи багатьох країн виробляли ефективні заходи щодо управління попитом на ринках товарів, активно використовуючи при цьому інструменти грошово-кредитного та фінансово-бюджетного регулювання [16, с. 103].

Будучи прихильником свободи економічної діяльності як суб'єктів ринку, так і споживачів у виборі товару, Н.Л. Гарагонич, однак, зазначав, що невизначеність ринкової інформації, незнання учасників ринку, загострення конкуренції мають доповнюватися активним втручанням держави, оскільки пропозиція не завжди автоматично породжує попит [11, с. 141].

Разом з тим, монетариська теорія виходить з того, що лише економічна свобода, як антитеза регулюванню здатна забезпечити стійке зростання. Методологія визначення індексу економічної свободи включає чинники, які безпосередньо залежать від того, на яких принципах і які правила гри будуть обумовлюватися урядами країн в забезпеченні розвитку ринкових механізмів. До них віднесені: розмір державного сектору, бюджетних витрат і урядового втручання; структура правової системи, і, передусім, правового захисту прав споживачів; доступ товаровиробників до інвестиційних ресурсів; ступінь відкритості ринку; розвиток ринкової інфраструктури [30, с. 17].

В основу більш широкого (узагальнюючого) підходу покладено розуміння державного регулювання ринку як сукупності цілеспрямованого впливу з боку органів управління різних рівнів на ринку споживчих товарів з метою його стабілізації та забезпечення збалансованого розвитку, що включає розроблення концептуальних засад державної політики регулювання ринку споживчих товарів, створення необхідної нормативно-правової бази, інституційного та інформаційного забезпечення, використання програмно-цільових підходів, економічного інструментарію та методів адміністративного впливу [60, с. 162].

Однак таке розуміння має ґрунтуватися не стільки на проблемах збалансування обмінних процесів (торгівлі), як на пошуку оптимальних варіантів стимулювання наповнення ринку національними продовольчими і непродовольчими товарами та підвищення платоспроможного попиту населення,

враховуючи зміни зовнішнього середовища, зокрема, світової кон'юнктури та вимог СОТ [15, с. 69].

Звідси, найбільш аргументованим є визначення державного регулювання ринку споживчих товарів як системи практичних заходів законодавчого і виконавчого характеру, що здійснюються органами влади на національному, регіональному та мікроекономічному рівнях щодо забезпечення умов стабільного розвитку ринку споживчих товарів, адаптованого до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту шляхом нарощування національного конкурентоспроможного виробництва споживчих товарів, стимулювання платоспроможного попиту населення та активізації розвитку торгівлі [26, с. 65].

За період ринкової трансформації економіки в Україні були сформовані певні механізми державного регулювання, які дозволили створити умови для становлення і розвитку ринкового середовища та подолання кризових явищ на ринку споживчих товарів. Особливо інтенсивними у цьому відношенні стали останні роки. Починаючи з 2000 року, було прийнято чимало правових та нормативних актів з питань прозорості внутрішнього ринку, вдосконалення функціонування внутрішньої торгівлі, ринків продовольчих та непродовольчих товарів, формування ринкової та торгової інфраструктури, посилення захисту внутрішнього ринку споживчих товарів [63, с. 158].

Важливим надбанням практики державного регулювання стало усвідомлення того, що створення самодостатнього і повноцінного ринку споживчих товарів має вирішальне значення в соціальній стабільності країни, забезпеченні економічного зростання, захисту національного товаровиробника, нарощуванні конкурентоспроможності виробництва, подоланні цінових диспропорцій, зростанні добробуту громадян [27, с. 54].

Так, в останні роки в Україні відбулося деяке зниження рівня споживання низки найважливіших товарів і послуг, погіршилася структура споживання продовольчих товарів, збільшилася чисельність населення, що знаходиться за межею бідності. Через економічні причини й соціальні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, поряд з позитивними результатами,

мали і негативні наслідки, які призвели; зокрема, до поглиблення процесів майнового і соціального розшарування населення, що тягне за собою загрозу стабільності суспільства [29, с. 17].

Завданням сучасного етапу є розвиток теоретико-методичних основ системи управління, що забезпечує ефективне регулювання ринку споживчих товарів та послуг в умовах децентралізації та демократизації управлінських функцій, дії ринкових механізмів мотивації з урахуванням високої динамічності, що протікають, і швидкої трансформації ринку як об'єкта управління [30, с. 69].

Таким чином, такий стан ринку споживчих товарів та послуг обумовлює необхідність вдосконалення методів і інструментів його державного регулювання та вжиття заходів щодо стабілізації та подальшого розвитку. Очевидно, що державна політика в галузі регулювання ринку споживчих товарів та послуг повинна створити необхідні умови для його функціонування шляхом обмеження безпосереднього втручання в його діяльність, яке допустимо тільки в критичних ситуаціях.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

2.1. Діагностика стану ринку споживчих товарів на національному і регіональному рівнях

На етапі становлення формування ринкових механізмів відбувалося в умовах проведення системно-трансформаційних ринкових перетворень та нерозвиненості основних елементів саморегулювання ринку. Ці чинники призвели до порушення відтворювальних процесів в економіці країни та відобразилися на стані і кон'юнктурі ринку споживчих товарів.

Загальні негативні тенденції основних параметрів ринку споживчих товарів в 2014-2018 роках та деформація структурних пропорцій засвідчили поглиблення кризових явищ (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники основних параметрів ринку споживчих товарів [20; 39]

Показники	Період 2007 – 2012	Період 2013 – 2018	Період (2014-2017 рр.)				Період 2018
			2014	2015	2016	2017	
Індекс РТО	90,3 – 86,4	86,1 – 92,9	108,1	120,1	120,0	122,0	124,8
Індекс виробництва товарів народного споживання	105,8 – 75,0	82,2 – 107,2	124,5	120,4	117,1		
Частка ТНС у загальних обсягах промислового виробництва, %	 – 26,5	23,5 – 19,5	21,4	21,9	23,0		
Індекс споживчих цін	100 – 501,0	282 – 119,2	125,8	108,2	112,3	110,3	111,6
Частка реалізації продовольчих товарів у РТО	44,4 – 61,0	62,3 – 54,4	51,9	45,6	43,9	41,6	38,2
Частка реалізації товарів у недержавній торгівлі	30,3 – 63,3	69,6 – 90,5	91,4	93,8	94,1	96,8	97,1
Частка обороту організованої торгівлі		... – 64,3	63,7	68,1	68,0	68,6	68,8
Індекс реальних грошових доходи населення	 – 83,0	101,8 – 92,0	109,9	107,8	114,8	116,1	122,9

Структура оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі представлена в Додатку Б. Найбільш уживані й важливі товари та послуги,

призначені для споживання в домогосподарствах, об'єднуються у споживчий набір товарів та послуг, що встановлюється централізовано і є єдиним для всіх регіонів України. Зміну вартості фіксованого споживчого набору товарів та послуг у поточному періоді відносно попереднього виявляє індекс споживчих цін, який використовується в аналітичних цілях як індикатор зміни загального рівня цін на товари та послуги, що купує населення для невиробничого споживання.

Так, динаміка індексу споживчих цін в Україні за 2015-2019 роки відображає різкі коливання цін (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Індекс споживчих цін в Україні за 2015-2019 роки, % [59]

№ з/п	Місяць	2015	2016	2017	2018	2019
1	Січень	103,1	100,9	101,1	101,5	101,0
2	Лютий	105,3	99,6	101,0	100,9	100,5
3	Березень	110,8	101,0	101,8	101,1	-
4	Квітень	114,0	103,5	100,9	100,8	-
5	Травень	102,2	100,1	101,3	100,0	-
6	Червень	100,4	99,8	101,6	100,0	-
7	Липень	99,0	99,9	100,2	99,3	-
8	Серпень	99,2	99,7	99,9	100,0	-
9	Вересень	102,3	101,8	102,0	101,9	-
10	Жовтень	98,7	102,8	101,2	101,7	-
11	Листопад	102,0	101,8	100,9	101,4	-
12	Грудень	100,7	100,9	101,0	100,8	-
	За рік	143,3	112,4	113,7	109,8	101,5

У лютому місяці 2019 року індекс споживчих цін в Україні склав 100,5%, коли у попередньому році за відповідний період цей показник становив 100,9%. Якщо у лютому місяці за період з 2015 по 2019 роки індекс споживчих цін мав помірні коливання, то за весь період 2015-2019 років коливання даного показника були направлені у сторону зменшення. У 2016 році індекс споживчих цін різко зменшився до 112,4%, порівняно з 2015 роком, у 2017 році мав незначне збільшення (113,7%), а у 2018 році – зменшився до 109,8%. Це означає, що збільшення цін на товари уповільнило свій темп.

Якщо у 2015 році ціни на споживчі товари зросли на 43,3%, то у 2018 році це збільшення відбулось лише на 9,8%. Можна сказати, що в Україні коливання

індексів інфляції мають несприятливий прогноз, оскільки різке збільшення інфляції, яке спостерігається у 2015 році, як правило, підштовхує державу до застосування жорстких антиінфляційних заходів, як показує ситуація 2018 року. А це, в свою чергу, у перспективі може призвести до різкого падіння цін на споживчі товари, що у підсумку слугуватиме появою високого рівня безробіття і, отже, гальмування економічного і соціального розвитку країни.

Державна цінова політика, яку реалізує Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, є складовою частиною державної економічної та соціальної політики України і спрямована на забезпечення розширення сфери застосування вільних цін. Суб'єкти господарювання під час провадження господарської діяльності використовують вільні ціни та державні регульовані ціни.

Вільні ціни встановлюються суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін на всі товари, крім тих, щодо яких здійснюється державне регулювання цін.

Державне цінове регулювання охоплює лише товари і послуги, що мають істотну соціальну значущість, справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін у державі, або виробляються (надаються) суб'єктами, які займають монопольне становище на ринку (електроенергія, газопостачання, житлово-комунальні послуги, загальнодоступні поштові, телекомунікаційні та транспортні послуги, окремі ключові споживчі товари). У міру становлення ринкових відносин, державний контроль за цінами поступово послабляється та розширюється сфера застосування вільних цін.

Огляд праць окремих науковців, зокрема І.Р. Михасюка [22], дозволив сформулювати уявлення про те, що, особливостями розвитку ринку споживчих товарів в Україні на національному і регіональному рівні в умовах глобалізації є:

- вплив глобалізаційних процесів на стан і кон'юнктуру ринку внутрішнього ринку країни;
- динамічність змін вимог ринку;

- формування нових ринків товарів та регіональних ринків з більш високими вимогами до споживчих характеристик товарів;
- переважання пропозиції над попитом;
- підвищення вимог до екологічної безпеки та якості товарів.

В цих умовах зростає значення зовнішнього середовища, яке впливає на розвиток ринкової конкуренції, цінову стабілізацію на окремих сегментах ринку, продовольчу безпеку країни.

В контексті цих проблем слід виокремити нерівномірність розвитку ринку споживчих товарів в регіональному розрізі. Ринкові трансформаційні процеси кардинально розмежували регіони не тільки за рівнем економічного і соціального розвитку, але й за рівнями та обсягами споживання, динамікою роздрібного товарообороту (РТО), в т.ч. на одну особу; поглибили диспропорції у виробництві споживчих товарів, рівнях грошових доходів, платоспроможному попиті.

Як показує аналіз обсягів роздрібного товарообороту на одну особу в розрізі регіонів, більшість територій має значно нижчі показники по відношенню до середніх по Україні. Це актуалізує завдання забезпечення доступності та можливості громадян задовольнити особисті потреби в безпечних товарах за науково обґрунтованими нормами і калорійністю.

Як свідчать дані Додатку В, в 2018 р. продаж споживчих товарів на одну особу в групі регіонів (11 областей) склав менше 70% середнього значення по Україні, в т.ч. по Тернопільській області – 62%. Загалом, лише п'ять регіонів перевищили рівень середніх значень, що є свідченням значної регіональної диференціації розвитку ринків споживчих товарів. Актуальність проблеми можна також пов'язати із тим, що на регіональному рівні ринок віддзеркалює найгостріші економічні та соціальні проблеми, впливає на рівень і якість життя населення, визначає регіональну структуру виробництва.

Одними із важливих факторів зменшення нерівності доходів та стимулювання економічного зростання є збільшення мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму й частки фонду оплати праці у ВВП. Однак застосування державою цих інструментів можливе через створення робочих місць

із високим рівнем оплати праці у високотехнологічних інноваційних виробництвах, а також сучасних виробництвах, продукція яких є конкурентоспроможною на світовому ринку.

Так, Закон України «Про оплату праці» визначає мінімальну заробітну плату як законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може бути встановлена оплата за виконану працівником місячну норму робіт [39].

Якщо проаналізувати динаміку мінімальної заробітної плати в Україні за 2015-2019 роки, то можна спостерігати поступове збільшення цього показника (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Мінімальна зарплата в Україні за 2015-2019 роки [57]

Роки	Мінімальна заробітна плата, грн.	Темп зростання, %
2015	1218	-
2016	1450	119,0
2017	3200	220,7
2018	3723	116,3
2019	4173	112,1

Як бачимо, якщо на початку 2015 року мінімальний розмір заробітної плати в Україні становив 1218 грн., то у 2019 році даний показник збільшився до 4173 грн. Проте зростання мінімальної заробітної плати ще не говорить про ефективність цінового співвідношення на ринку.

У динаміці мінімальної заробітної плати за 2019-2015 роки спостерігається поступове уповільнення темпу зростання даного показника до кінця аналізованого періоду.

Одним із суттєвих факторів впливу на відповідну ситуацію послужило різке зниження рівня споживчих цін на товари за період з 2015 по 2019 роки. А це, в свою чергу, відобразилось на виробничій активності підприємств, установ та організацій, що врешті-решт зменшило обсяг вироблених товарів на ринку, а отже й кількість покупців, яким необхідно забезпечувати прожитковий мінімум.

Згідно Закону України «Про прожитковий мінімум», прожитковий мінімум – це вартісна оцінка споживчого кошика, що містить мінімальні набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності. Цим Законом встановлені чільні положення, що визначають порядок формування споживчого кошика й використання прожиткового мінімуму [40].

Так, згідно статті 5 Закону України «Про прожитковий мінімум», центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, у ролі якого на сьогоднішній день виступає Міністерство соціальної політики України, здійснює розрахунки фактичного розміру прожиткового мінімуму на одну особу, в тому числі й для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення. Все це здійснюється з метою спостереження за динамікою рівня життя населення в країні на основі статистичних даних щодо рівня споживчих цін, що також позначається на показнику прожиткового мінімуму [40].

Спостерігаючи за динамікою прожиткового мінімуму в Україні за 2015-2019 роки, можна побачити, що цей показник зростає досить повільно (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Прожитковий мінімум в Україні за 2015-2019 роки [57]

Роки	Прожитковий мінімум, грн.	Темп зростання, %
2015	1330	-
2016	1544	116,1
2017	1700	110,1
2018	1853	109,0
2019	1853	100,0

Не дивлячись на поступове зростання прожиткового мінімуму протягом аналізованого періоду, темп зростання показника до кінця 2018 року уповільнився до 109,0%, порівняно з аналогічною ситуацією у 2016 році, коли у 2019 році показник залишився без змін і зростання, відповідно, не відбулось. Це явно вказує на цінові дисбаланси на ринку, оскільки під час різкого підвищення цін через невелику мінімальну заробітну плату населення втрачає здатність до закупівлі

товарів високої якості, тоді як різке падіння цін, з одного боку, зумовлює зниження активності виробників відповідних товарів, з іншого, – стає причиною монопольних утворень. Таким чином, різке зниження ринкової ціни направлене далеко не на користь підприємств, установ та організацій, які виготовляють продукцію, що змушує відповідних виробників встановлювати власну ціну на виготовлений товар.

Проте за даними Міністерства фінансів України з 01.07.2019 по 30.11.2019 рік прожитковий мінімум планується збільшити до 1936 грн., а з 01.12.2019 – до 2027 грн. Це в деякій мірі говорить про стабілізацію ситуації в Україні, що також простежується у співвідношенні розміру прожиткового мінімуму та заробітної плати, яке протягом аналізованого періоду порівняно знижується [59].

Якщо у 2015 році прожитковий мінімум перевищував мінімальну заробітну плату на 112 грн., то у 2019 році розмір прожиткового мінімуму вже був меншим за розмір мінімальної заробітної плати на 2146 грн. А оскільки згідно ст. 10 Закону України «Про оплату праці» розмір прожиткового мінімуму не може перевищувати розмір показника мінімальної заробітної плати для працездатних осіб, встановлений на відповідний бюджетний рік, можна сказати, що ситуація в Україні досить покращилася [39].

Таким чином, сучасна система регулювання ринку споживчих товарів повинна бути спрямована на досягнення таких цілей, як стабільність, ефективність та чесність і відповідно має базуватися на таких принципах, що передбачають: захист прав та інтересів учасників з боку держави, прозорість та доступність інформаційної бази, необхідної для прийняття рішень, підтримку добросовісної конкуренції, існування державного органу регулювання з чітко визначеними функціями і повноваженнями, підтримку інновацій у даній галузі.

2.2. Вплив регуляторних заходів на розвиток ринку споживчих товарів

Управління торгівлею здійснюється Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (далі – Мінекономіки). Мінекономіки проводить державну політику в сфері торгівлі, здійснює контроль за виконанням

законодавства та здійснює облік торговельних організацій. Роль роздрібної торгівлі у розвитку економіки України характеризують різні показники, наприклад, частка роздрібної торгівлі у валовому внутрішньому продукту. Згідно з даними Державної служби статистики України протягом 2016-2018 рр. спостерігалася тенденція до збільшення її частки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Роздрібна та оптова торгівля у 2016-2018 рр. [57]

Показник	Роки					
	2016	Структура, %	2017	Структура, %	2018	Структура, %
Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах, млн грн.	1988544	100	2385367	100	2982920	100
у т.ч. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, млн грн	273989	13,78	318075	13,33	421368	14,13

Проаналізувавши дані з табл. 2.5, встановлено, що частка оптової та роздрібної торгівлі, а також ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів у валовому внутрішньому продукту має тенденцію до збільшення, а саме: порівнюючи 2018 рік з 2016 роком збільшилась на 2,54% або в грошовому еквіваленті на 147379 млн грн. Якщо ж зіставляти 2018 рік з 2017 роком, то частка також зросла на 6,0% або в грошовому еквіваленті на 103293 млн грн. Для кращого аналізу доцільно було б виокремити оптову та роздрібну торгівлю в розрізі продовольчих та непродовольчих товарів (Додаток Г).

Проаналізувавши дані в Додатку Г, встановлено, що загальний товарооборот у порівнянні 2018 роком до 2016 року збільшився на 44,1% або на 763221,9 млн грн.; у зіставленні 2018 року до 2017 року – зріз на 18,1% або на 383060 млн грн. Загальний товарооборот збільшився за рахунок збільшення оптової та роздрібної торгівлі. Визначено, що реалізація продовольчих товарів збільшилась 2018 рік у порівнянні з 2017 роком на 13,9% або на 66686,2 млн грн, а в зіставленні 2018 року з 2016 роком зросла на 28,9% або на 122751,8 млн грн.

Реалізація непродовольчих товарів збільшилась у порівнянні 2018 року з 2017 роком на 19,4% або на 316373,7 млн грн.

У I півріччі 2019 року за попередніми даними підприємствами оптової торгівлі було реалізовано продовольчих товарів на суму 112,3 млн грн. Із продовольчих товарів найбільше було реалізовано тютюнових виробів, алкогольних напоїв, олій і жирів харчових, молочних продуктів, масла і сирів, шоколаду і виробів кондитерських цукрових, м'яса і м'ясних продуктів, кави, а також вод мінеральних та напоїв безалкогольних [57].

Як і слід було очікувати, порівняно з відповідним періодом попереднього року збільшились обсяги продажу круп, борошна грубого помелу (у 3,6 рази), борошна (у 2,9 рази), вермуту та інших ароматизованих вин (у 2,6 рази), сидру та вин плодово-ягідних (у 2,1 рази), хлібобулочних та борошняних кондитерських виробів (на 96,1%). Ця тенденція споживчих настроїв завжди була характерна саме для складних, у соціально-економічному сенсі, періодів розвитку нашої країни.

Водночас, за даними аналізу інформації Державної служби статистики України, поряд з цим зменшились і обсяги продажу риби, ракоподібних та молюсків (на 46,9%), фруктів і овочів перероблених (на 38,2%), олій рослинних (на 36,7%), шоколаду і виробів кондитерських цукрових (на 33,2%), продуктів молочних, масла та сирів (на 27,9%), а також рису (на 27,1%) [57].

Проаналізувавши структуру загального товарообороту в Україні за останні десять років, можемо зробити висновок, що суми постійно зростають. Це свідчить про те, що економіка постійно розвивається. Збільшення оптової та роздрібної торгівлі також можливо пов'язати з інфляцією та підвищенням курсу валют в Україні в 2014 році.

У 2018 році роздрібний товарооборот продовольчими товарами в Україні становив майже 289695,9 млн грн., або 42,1% від загального його обсягу включно з непродовольчими товарами. При цьому, частка товарів національного виробництва, які були продані через торгову мережу, сягала 85%. Найвищою вона виявилася за такими групами продовольчих товарів, як «яйця» (99%), «цукор»

(98%), «маргарин» (97,9%), «вироби хлібобулочні крім кондитерських» (97,5%), «масло вершкове» (97,3%), «м'ясо та птиця свіжі та заморожені» (96,3%) [57].

Найнижчим цей показник був у групі: «свіжі плоди, ягоди, виноград, горіхи» (40,9%), «кава» (44,8%), «продукти гомогенізовані харчові» (45,5%), «риба і морепродукти харчові» (56,5%), «чай, кава, какао та прянощі» (56,7%), «консерви фруктові-ягідні» (60,4%) і «овочі та фрукти перероблені» (63,2%). Стосовно кави, чаю, какао, прянощів і риби та морепродуктів, низький рівень частки, представленої на ринку продукції національного виробництва, може знайти розумне пояснення, однак щодо інших продовольчих товарів виникає безліч запитань (рис. 2.1).

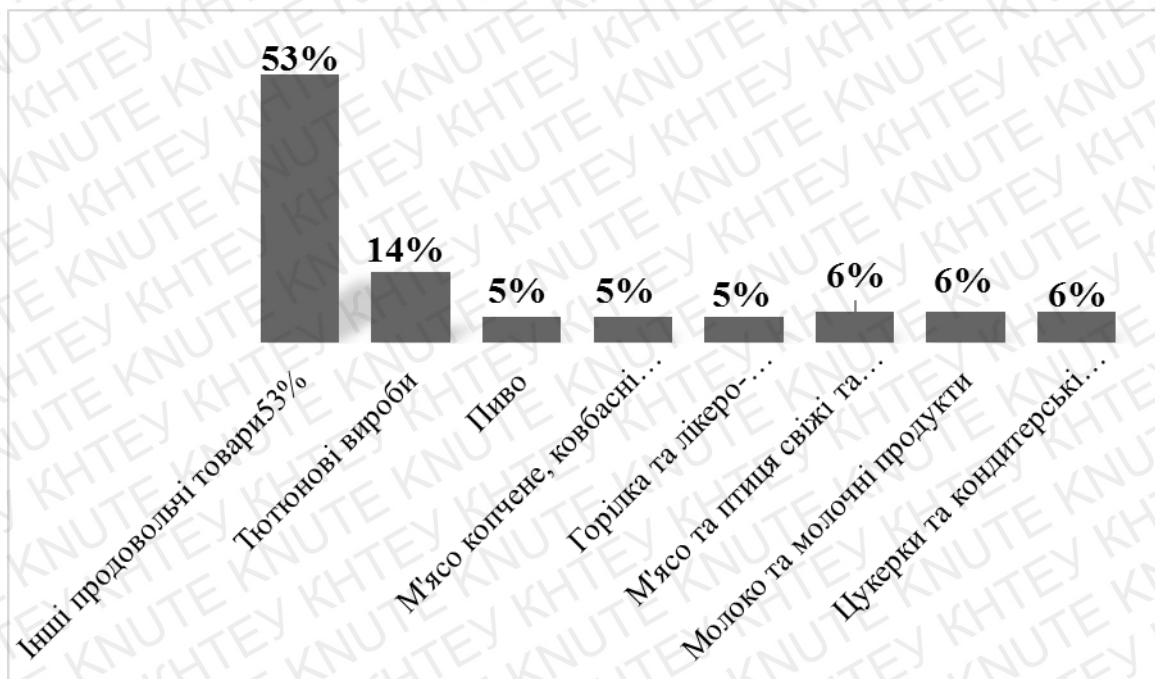

Рис. 2.1. Аналіз ємності продовольчого ринку України за структурою роздрібного товарообороту у 2018 році [57]

Адже, маючи потужний агроресурсний потенціал, країна цілком спроможна забезпечити власне виробництво значної частини плодів, ягід, винограду, окремих видів горіхів, а також овочів, які, на жаль, нині змушена імпортувати та нормативно це врегулювати на законодавчому рівні [41].

Якщо аналізувати в динаміці роздрібний товарооборот продовольчих товарів, то загалом впродовж 2015–2018 рр. він зріс із 34,9 до 200 млрд грн, або майже вшестеро. Найбільш висока динаміка зростання спостерігалася у групі

таких продовольчих товарів, як «свіжі плоди, ягоди, виноград, горіхи» (10,5 рази), «свіжі овочі» (9,8 рази), «круп» (9 разів), «вироби макаронні» (8,6 рази), «консерви, готові продукти м'ясні» (8,3 рази), «вироби тютюнні» (8,1 рази), «сир сичужний, плавлений та кисломолочний» (7,8 рази), «олії рослинні» (7,7 рази), «яйця» (7,6 рази). Аналіз цінового механізму на ринок споживчих товарів засвідчує, що останній функціонує на засадах поєднання прямих і непрямих методів державного регулювання цін з ринковими механізмами забезпечення цінової рівноваги.

Таблиця 2.6

Інструменти державного регулювання торгівлі та наслідки від їх застосування [31]

Інструмент регулювання	Можливі наслідки від застосування інструменту державного регулювання
Регулювання цін	(представлені наслідки виникають у разі встановлення нижніх граничних значень) - призводить до стримування цінової конкуренції між ритейлерами; - зростання цін на товари національних виробників, виробники починають зловживати своїм становищем, що призводить до зниження внутрішньообрендової конкуренції; - ускладнює відносини між ритейлерами та постачальниками, маркетингові платежі стають ключовим фактором диференціації та відбору постачальника; - стимулює розвиток власних торговельних марок; - посилення нецінових форм конкуренції.
Контроль бар'єрів входу на ринок -	- призводить до зростання роздрібних цін; - зменшення обсягів інвестицій у ритейл, особливо в комунікаційні та інформаційні технології; - падіння рівня зайнятості у сфері ритейлу; - модернізація та диверсифікація асортименту; - посилення інтернаціоналізації діяльності торговельних мереж; - спотворення конкуренції в ритейлі.
Обмеження операційної діяльності	- зростають операційні та логістичні витрати ритейлерів; - у великих форматах (гіпермаркети тощо) виникають ускладнення з реалізацією розширеного асортименту товарів у зв'язку зі зниженням потоку покупців; - зниження ефективності діяльності ритейлерів; - соціальний ефект у вигляді певних преференцій для малого бізнесу.
Регулювання відносин між ритейлерами та постачальниками	- зниження контрактної дисципліни: зазвичай обмеження застосовують лише до торговельних мереж, хоча недобросовісними можуть бути і дії постачальника; - зниження гнучкості цінової політики як ритейлерів, так і компаній-постачальників; - застосування «сірих» схем у контрактних відносинах, які раніше були офіційно оформлені в контрактах у вигляді бонусів.

Так, виходячи з табл. 2.6, можна виокремити три основні напрямки державного втручання у ціноутворення:

- державну підтримку цін і доходів;
- цінову підтримку попиту на споживчі товари;
- регулювання ціноутворення на основні соціально важливі товарні групи.

У діючій практиці цінового регулювання з боку органів виконавчої влади на сьогодні відсутні наукові підходи до прогнозування цінової кон'юнктури і чинників, що обумовлюють цінову дестабілізацію на ринок споживчих товарів (передусім стосовно товарів першої необхідності), а також впровадження попереджувальних заходів з метою запобігання некоректному ціноутворенню на споживчі товари.

Насамперед, напрями та інструменти державного регулювання торговельних підприємств повинні визначатися економічним розвитком країни, ступенем її інтегрування в світову економічну систему, розвитком споживчого та фінансового ринків, їх інфраструктурою, великою кількістю фінансових інструментів, що використовуються у господарській практиці, а також формами економічних відносин різних суб'єктів господарювання.

Тому, враховуючи всі вищезазначені аспекти, а особливо інтегрування України до світової спільноти, виникає необхідність розробки пріоритетних напрямів державного регулювання роздрібної торгівлі, які забезпечуватимуть формування сприятливого конкурентного середовища на споживчому ринку для ефективного здійснення господарської діяльності суб'єктів торговельної сфери.

Отже, торгівля на сьогодні залишається проблемною сферою в Україні та несе за собою негативні наслідки для функціонування внутрішнього ринку в цілому. Тому для її динамічного розвитку необхідно забезпечити стабільність економіки, сформувавши механізм регулювання, який буде створювати умови для конкуренції у сфері торгівлі, захищати інтереси як продавців, так і покупців (споживачів). Важливо також регулювати діяльність великих гравців ринку, аби уникнути монополізації та підтримувати суб'єктів малого та середнього бізнесу шляхом стимулювання підприємницької діяльності на засадах суспільної справедливості.

2.3. Аналіз практики регулювання ринку споживчих товарів в Україні

До засобів прямого державного регулювання відносять сукупність нормативно-правових актів. Закономірно, що їх перелік в економічно розвинених державах здебільшого є усталеним, структура та зміст – узгодженими, а кількість – оптимальною. Натомість, в умовах формування внутрішньої торгівлі та її інфраструктури процес становлення інституціонального забезпечення торговельної діяльності є еволюційним та замість докорінної перебудови передбачає поступове коригування норм діючих ще за попередньої системи державного управління законодавчих актів разом із прийняттям нових.

До нормативно-правових документів, які визначають порядок організації та проведення торговельної діяльності, належать нормативні документи різних рівнів, які визначаючи основи діяльності суб'єкта господарювання, здійснюють опосередкований вплив на процес руху товарів та, відповідно, його облікове відображення.

Важливий вплив на здійснення діяльності та визначення особливостей операцій з рухом товарів мають кодекси, зокрема, Податковий кодекс України [32] визначає основні правила оподаткування операцій пов'язаних із здійсненням господарської діяльності. Цивільний кодекс України [64] – порядок здійснення відносин, у першу чергу, договірних відносин. Відмітимо, що цей законодавчий документ має важливе значення для всіх суб'єктів господарювання, що також впливає на особливості руху товарів, оскільки надходження та вибуття товарів залежатиме як від вибраного договору, так і від умов, які в ньому визначено.

Господарський кодекс України [12] спрямований на визначення основ здійснення діяльності суб'єктами господарювання різних форм власності. Митний кодекс України [21] має безпосередній вплив на рух операцій з товарами, оскільки визначає перелік товарів, які можуть бути експортовані та імпортовані, та низку інших особливостей, які мають визначальний вплив на здійснення господарської діяльності в сфері зовнішньої торгівлі. Також, діяльність у сфері торгівлі регулюється відповідно до Законів України: Про захист національного товаровиробника від демпінгового [33] та субсидованого імпорту [34], Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну [35], Про ліцензування

певних видів господарської діяльності [36], Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності [37] та інші.

Окрім визначених нормативних документів вищого рівня, діяльність у сфері торгівлі регулюється низкою законодавчих нормнижчого рівня, до яких належать: Правила порядку провадження торговельної діяльності [42] та Правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів [52], Правила роботи дрібнороздрібної торговельної мережі [53].

У наведених правилах зазначаються основні вимоги щодо організації діяльності торговельних підприємств, а також основні моменти щодо порядку її проведення. Відмітимо, що особливу увагу при здійсненні торговельної діяльності необхідно звернути на групу нормативних документів, пов'язаних з процесом ціноутворення та розрахункового обслуговування споживачів. До цієї групи можна віднести Закон України «Про ціни та ціноутворення» [51], який визначає порядок процесу ціноутворення та надає перелік видів цін, які використовуються безпосередньо при здійсненні торговельної діяльності.

Варто звернути увагу на Закон України «Про захист прав споживачів» [38], в якому зазначаються основоположні моменти відношення між виробниками та споживачами, що має суттєвий вплив на організацію та проведення торговельної діяльності в частині проведення розрахункових операцій, а також безпосереднього продажу товарів кінцевим споживачам. Крім того, цим нормативним документом визначається порядок повернення товарів у результаті виявлення недоліків повернення на умовах гарантованої заміни (заміни товару на аналогічний товар). Визначення цих правил зобов'язує виробників та торговельні підприємства, які реалізують товари, не лише дотримуватись виділених законом положень, але й організовувати правильне їх виконання. Тим самим це зобов'язує до належної організації обліку, що сприятиме своєчасному реагуванню на вимоги споживачів.

Необхідно виділити також Постанову Кабінету Міністрів «Про державне регулювання цін» [43], відповідно до якої наводиться перелік товарів соціального

значення, на які не можуть бути встановлені ціни, вищі ніж за затверджені граничні норми.

Це питання є досить актуальним, оскільки за відсутність цінників на товари відповідно до нормативного законодавства можуть накладатися різні штрафні санкції, що, відповідно, має негативні наслідки для суб'єкта господарювання.

Крім того, при здійсненні торговельної діяльності окремі суб'єкти господарювання керуються Правилами торгівлі на ринках [46], які визначають основні організаційні моменти, пов'язані з такою торгівлею. Ці Правила, зокрема, конкретизують суб'єктів, які можуть здійснювати торгівлю на ринках, містять класифікацію самих утворень ринків, рекомендації щодо їх місця розташування, визначають перелік товарів, які можуть продаватись.

Окрему групу нормативних документів складають положення, що регулюють торгівлю окремими видами товарів, до яких, зокрема, належать Правила роздрібної торгівлі продовольчими товарами [47], Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями [45], Правила комісійної торгівлі непродовольчими товарами [48], Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями [49], Правила продажу товарів поштою [50], Правила торгівлі у розстрочку фізичним особам [44].

Наведений перелік правил визначає особливості продажу конкретних видів товарів, враховуючи при цьому організаційні особливості діяльності суб'єктів господарювання. Зазначені вище нормативні акти стосуються суб'єктів господарювання, які здійснюють купівлю-продаж товарів в умовах традиційної торгівлі. Однак звернемо увагу на той факт, що окрім торговельних підприємств, як визначалось вище, реалізовувати товари можуть також і виробничі підприємства, що зумовлює тим самим появу фірмової торгівлі.

Мінекономіки здійснюється підготовка проектів регуляторних актів. Положення проектів регуляторних актів, над якими працює Мінекономіки, спрямовані на вирішення наступних питань:

- зменшення тиску на бізнес та дерегуляцію господарської діяльності;

- спрощення ведення підприємницької діяльності, поліпшення інвестиційного клімату та гармонізацію законодавства України із законодавством ЄС;
- удосконалення публічних закупівель, створення конкурентного середовища та подальший розвиток добросовісної конкуренції у сфері публічних закупівель в Україні;
- забезпечення формування раціональної структури експорту та імпорту окремих видів товарів;
- урегулювання питань, пов'язаних з реєстрацією договорів щодо розпоряджання правами (передачі права власності та видачу ліцензії) на винахід (корисну модель);
- урегулювання процедури продовження строку дії патенту на винахід, використання якого потребує дозволу компетентного органу;
- урегулювання процедури ведення Державного реєстру патентів України на промислові зразки та винаходи;
- встановлення однакових вимог до основних складових взуття в Україні та ЄС, що сприятиме їх вільному доступу на ринок ЄС;
- спрощення регуляторних процедур, зменшення навантаження на органи державної реєстрації, покращення умов інвестиційної діяльності в Україні та сприяння збільшенню надходження іноземних інвестицій в економіку України шляхом скорочення витрат іноземного інвестора для здійснення інвестицій на підставі договорів (контрактів);
- зменшення витрат та прискорення процесу взаємодії замовників будівництва та органів архітектурно-будівельного контролю або органів місцевого самоврядування;
- зменшення обсягів проблемної заборгованості за кредитами, виданими банківськими установами;
- зменшення адміністративного тиску на морських перевізників;
- спрощення та прискорення процедури нотаріального посвідчення правочинів із земельними ділянками;

- реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності, поліпшення якості та підвищення ефективності її (системи) роботи;
- спрощення та забезпечення прозорості процедур набуття та розпоряджання правами інтелектуальної власності, ефективності адміністрування зборів за дії, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності тощо.

Відмітимо, що нормативне регулювання фірмової торгівлі в Україні не розроблено на належному рівні, що певною мірою призводить до неоднозначного її трактування. Так відповідно до ДСТУ «Оптова та роздрібна торгівля» фірмовою торгівлею є вид роздрібною торгівлі, обов'язковою ознакою якої є наявність фірмової назви суб'єкта господарювання і фірмового стилю його діяльності як умови виробничої, комерційної або торговельно-технологічної його винятковості. Крім того, аналогічне визначення фірмової торгівлі наводиться і в Рекомендаціях щодо організації роботи фірмового магазину [52].

Також, цим нормативним документом передбачено, що під фірмовим магазином розуміють підприємство роздрібною торгівлі, яке здійснює торгівлю. Водночас, відповідно до ДСТУ «Оптова та роздрібна торгівля», роздрібною торгівлею є вид економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів кінцевому споживачеві та надавання йому торговельних послуг. Таким чином, прослідковується наступна невідповідність: у зазначених нормативних документах чітко вказується на те, що фірмова торгівля є різновидом роздрібною торгівлі, проте у фірмових магазинах, які є структурними підрозділами виробничих підприємств, наявний лише процес продажу продукції власного виробництва, тобто відсутній процес купівлі товарів, що реалізуються в такому магазині [19].

Виходячи із зазначеного, можна стверджувати, що фірмова торгівля має належати до виду роздрібною торгівлі лише за умови створення відокремленого суб'єкта здійснення підприємницької діяльності, яким укладено договір з певним товаровиробником на реалізацію відповідного виду продукції. Якщо ж фірмовий магазин є структурним підрозділом виробничого підприємства, то реалізацію продукції у такий спосіб варто вважати одним із каналів збуту товаровиробників.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТА РОЗШИРЕННЯ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ

3.1. Концептуальні підходи до регулювання ринку споживчих товарів

Необхідним базисом проведення регулювання ринку споживчих товарів є розвиток і вдосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування цього ринку, розширення можливостей державної влади у цій сфері, здійснення дієвого контролю за дотриманням законодавчих та нормативно-правових документів. Для того, щоб запобігти наступним постійним змінам у законодавстві, можна запропонувати новий метод створення законодавства на науково-практичному рівні, який орієнтований на всі існуючі методи та має глибоко продумані власні позитивні риси. Шлях обґрунтованого запозичення як окремих норм, так і цілих інститутів із правових систем найбільш розвинених країн – загальновідомий спосіб, і нехтувати цією можливістю не слід [13, с. 17].

Але процес запозичення має враховувати особливості економічного стану України, менталітет суспільства тощо. Тому необхідно врахувати досвід інших розвинених правових країн, проаналізувати і запроваджувати лише після широкого обговорення і адаптації до правової системи України. У сучасних умовах дуже важливо, щоб законодавчі норми не лише декларували певні ідеї, а й забезпечувалися реальними механізмами виконання.

Отже, необхідним базисом розвитку цивілізованого ринку споживчих товарів є вдосконалення правового забезпечення функціонування внутрішнього ринку, розширення можливостей державної влади у цій сфері, здійснення дієвого контролю за дотриманням нормативно-правових документів у сфері товарного обігу [23, с. 55].

До найважливіших заходів активізації споживчого ринку, які повинні бути реалізовані місцевими та регіональними органами державної влади, можна віднести:

- розробку регіональної програми або концепції розвитку споживчого ринку;

- підвищення ефективності роботи щодо контролю за ринком споживчих товарів та вдосконалення співпраці державних органів і органів місцевої виконавчої влади.

Тобто, сформувати при органах місцевого самоврядування міжвідомчі комісії з питань удосконалення функціонування ринку споживчих товарів, у склад яких повинні увійти представники виконавчих органів влади, які відповідають за розвиток ринку споживчих товарів та послуг, а також державних органів контролю за цим ринком.

Суттєвою проблемою ринкової економіки є і те, що розподіл доходів в ній не гарантує людині право на стандарт добробуту, що забезпечує їй гідне існування незалежно від форм і результатів економічної діяльності, в той час як дотримання прав людини є невід'ємною складовою частиною сучасного демократичного суспільства. Все це свідчить про необхідність державного регулювання ринкових відносин [61, с. 151].

Отже, важливе місце в проблемі державного регулювання ринкової економіки належить плануванню. Питання про можливість поєднання плану і ринку до сих пір залишається дискусійним, незважаючи на те, що в багатьох розвинених країнах давно і успішно застосовуються різні типи планування. З існуючих типів планування в умовах перехідного етапу в нашій країні найбільш прийнятним є регулятивне планування. Тип планування буде змінюватися в міру економічного розвитку і входження в світовий ринок.

3.2. Підходи до формування державної регуляторної політики щодо розвитку ринку споживчих товарів

Сьогодні виникла необхідність вдосконалення інструментів державного регулювання ринку споживчих товарів та відносин у сфері товарного обігу, так як в умовах становлення ринкових відносин торговельна галузь як одна з найважливіших складових сфер економіки потребує окрім все більшого контролю та захисту ще й підтримки та розвитку. Особливо це стосується удосконалення

таких сфер, як: захист прав споживачів, цінова політика, доходи, соціальні гарантії або виплати, штрафи тощо (Додаток Д).

Встановлення розміру мінімальної заробітної плати повинно бути не нижче прожиткового мінімуму, які необхідно переглядати щорічно, і визначати як відсоток середньої заробітної плати та виходячи з мінімальних споживчих потреб і продуктивності праці. На сьогоднішній день існує великий відсоток тіньової заробітної плати. Її легалізація потребує створення мотивації роботодавця для виплати офіційної заробітної плати, запровадження штрафних санкцій тим фірмам, які використовують тіньові виплати. Для того, щоб праця найманих працівників була високопродуктивною, необхідно передбачити впровадження систем матеріального стимулювання мотивації, вдосконалити систему постійного підвищення кваліфікації робочої сили та атестації персоналу [58, с. 58].

Система мотивації праці практично не створена, методики визначення ціни робочої сили немає. У країнах Західної Європи, США, Японії та інших розвинутих державах за допомогою мотивації праці вирішуються такі головні проблеми, як досягнення високопродуктивної праці, підвищення ефективності виробництва взагалі, розв'язання проблем соціально-культурного та кваліфікаційного рівня населення [9, с. 58].

Ключовим орієнтиром при розробці державних заходів має слугувати встановлення оптимального співвідношення між динамікою трудових доходів та продуктивністю праці. Крім заробітної плати у системі доходів також виділяють соціальні трансферти та інші виплати.

У першу чергу, соціальні трансферти повинні виконувати функцію адресності. Її реалізація передбачає виділення адресної соціальної допомоги, пільг, субсидій малозабезпеченим сім'ям, рівень забезпечення яких нижче прожиткового мінімуму, таким чином зменшуючи вплив коштів до користувачів, які такими не є. Для цього необхідно проводити ретельний добробут категорій громадян, які отримують різного роду виплати, оскільки такого роду виплати спонукають до утриманських настроїв значної частини населення та руйнування стимулів для активної поведінки на ринку праці.

Центральну роль у регулюванні доходів відіграє система оподаткування, яка одночасно повинна враховувати збереження добробуту платника податку та стимулювання підприємницької діяльності. Саме великий податковий тягар і стимулює до зростання питомої ваги тіньових доходів громадян. Для того, щоб цього уникнути, є можливим встановлення мінімального рівня доходу, який не буде оподатковуватися. Пропонуємо також поновити прогресивну систему оподаткування, зменшивши при цьому мінімальну ставку податку, яка буде зростати відповідно до зростання доходу. На сьогоднішній день, згідно зі ст. 167 Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI [32], ставка податку становить 15% бази оподаткування. При цьому, у разі, якщо загальна сума отриманих платником податку у звітному податковому місяці доходів перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року, ставка податку становить 17% суми перевищення [24].

Ще одним напрямком може стати визначення у законодавчих актах мінімального розміру оплати праці для окремих категорій працівників, нижче якого роботодавець не може встановити. Протягом року податкова інспекція має здійснювати перевірки вибіркового фірм, підприємств саме щодо встановлення оплати праці роботодавцем відповідно до законодавства і укладення договорів з усіма працівниками з метою уникнення як тінізації використання трудових ресурсів, так і заробітної плати.

Необхідно підвищувати ефективність системи регулювання цін на товари. Важливе значення має здійснення антимонопольного контролю за цінами, протидія встановленню завищених цін та антимонопольні зловживання. Важливим є постійний контроль за достовірністю встановлення цін, у тому числі й з боку споживачів. Необхідність будь-якого підвищення цін повинна бути обґрунтовано доведена, що ціна штучно не завищувалася. Важливе значення має вдосконалення нормативно-методичних засад формування цін на товари, калькуляції витрат виробництва і обігу.

У собівартість продукції мають включатися лише раціональні і дійсно необхідні для здійснення виробничого процесу витрати. Державні органи повинні встановлювати перелік споживчих товарів, ціна на які повинна регулюватися і контролюватися. Це повинно бути обмежене коло найбільш важливих для України товарів. Такий моніторинг динаміки і структури цін на споживчі товари має проводитися постійно. Йдеться про контроль за рівнем цін та їх складовими (собівартістю, прибутком, торговельною націнкою, рентабельністю) [19, с. 233; 28, с. 14].

Також, необхідно проводити контроль за рівнем товарної націнки. У цьому разі важливе значення має регулювання співвідношення між рівнем роздрібних цін на споживчі товари і оптовими цінами товаровиробників. Необхідно на соціально важливі товари встановлювати обмеження торговельних надбавок.

Одним із напрямів держави є захист національних товаровиробників і національних споживачів. Експансія національних споживчих товарів на зовнішні ринки можлива лише за умови високої якості продукції та надійної безпеки її споживання. Держава, установивши підвищені вимоги до виробництва національної продукції, не тільки створить додаткові стимули для поліпшення її якісних характеристик, а й унеможливить імпорт на внутрішній ринок низькоякісних дешевих товарів, які стримують зростання ділової активності [24, с. 17].

Для соціально незахищених категорій населення потрібно відкривати соціальну мережу торговельних підприємств з державним регулюванням та контролем за низькими цінами – соціальні магазини, їдальні, а також комісійні магазини, що торгують уживаним товаром. З метою розвитку розгалуженої мережі спеціальних роздрібних магазинів, які реалізують товари за зниженими цінами (роздрібні магазини типу західних дискаунтів, оптово-роздрібні магазини типу «Кеш енд Кері») зі знижками у цінах, залежно від кількості і суми цін товарів, що купуються, знижки також можуть надаватися в певні дні і години роботи магазинів за пільговими цінами для окремих груп покупців [14, с. 65].

Обов'язковою вимогою під час діяльності соціального магазину є наявність логотипу «Соціальний магазин» (відділ, секція). Вони повинні функціонувати на засадах державного замовлення. Компенсація частини вартості споживчих товарів тут може здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів, різних соціальних фондів і пожертвувань. Крім того, державна влада повинна співпрацювати з виробниками та підприємцями, сприяти взаємному співробітництву між виробниками соціально значущих продовольчих товарів та суб'єктами мережевої роздрібної торгівлі шляхом сприяння укладання прямих договорів щодо поставки товарів.

Окрім державного регулювання існує і недержавне, яке включає інституційне (регулювання з боку інституцій ринкової інфраструктури) та громадське (зі сторони громадських організацій) регулювання ринкової економіки. І між ними мають бути сформовані певні співвідношення, які і означуватимуть ступінь і доцільність застосування того чи іншого регулятивного інструментарію. Чим більше розвинуті форми недержавного регулювання, тим менша необхідність державного втручання в ринкові процеси [13, с. 9].

Найголовнішим завданням є означити адаптаційне середовище, де поєднуються та балансуються інтереси всіх учасників ринку. Отже, розглядаючи відносини в системі держава – ринкові механізми, слід наголосити на необхідності пошуку такої моделі їхньої взаємодії, де важелі державного впливу доповнюють механізми вільної конкуренції, а не блокують їх, і де соціальний фактор – інтереси громадян та їхній добробут є визначальною метою існування цих відносин.

Відповідно, подальший розгляд та уточнення механізмів регулювання ринку споживчих товарів доцільно здійснювати із урахуванням необхідності поєднання і узгодження цілей та інтересів держави, громадських та ринкових інституцій, суб'єктів підприємництва, домашніх господарств, а також адаптації і взаємоузгодження механізмів організаційного та економічного регулювання кожної з означеної систем.

Таким чином, аналіз наукових підходів до державного регулювання ринку дозволяє констатувати, що втручання держави в ринкові механізми мотивується

необхідністю ліквідації вад ринкової економіки, а також необхідністю розв'язанням проблем економічного, соціального і політичного характеру.

В основі формування механізмів регулювання лежить модель ринкової економіки, яка функціонує на принципах Паретто-оптимальної конкурентної рівноваги. Неспроможність ринку здійснити соціально- та економічно оптимальний розподіл доходів і ресурсів в суспільстві породжує провали ринку, що робить його неефективним. За таких умов він потребує втручання держави для гарантування стабільності і збалансованості розвитку.

Враховуючи вищезазначене, можна виділити наступні причини необхідності державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні в сучасних умовах:

- відсутність адекватних ринкових механізмів, здатних попереджати виникнення криз, обумовлених як недосконалістю ринкових механізмів, так зовнішніми впливами та політичною невизначеністю;
- існування соціальної та регіональної диференціації ринку споживчих товарів, обумовленої відмінностями в рівнях доходів та споживання населення, диспропорціями регіонального розвитку;
- засилля контрафактних товарів і товарів низької якості імпортного виробництва, що обумовлює необхідність захисту внутрішнього ринку та контролю за якістю і безпекою товарів, дотриманням прав споживачів [17, с. 103].

Теоретичні дослідження необхідності та сутності регулювання дають змогу вибудувати систему державного регулювання ринку споживчих товарів, яка включає такі складові:

- а) формування цілей, мети, завдань та принципів, на яких будуть ґрунтуватися механізми регулювання;
- б) визначення об'єкта втручання (конкретних процесів, явищ, ситуацій, деформацій ринку) та суб'єкта регулювання (який реалізує регулятивні функції), окреслення характеру взаємозв'язків між ними;

в) вибір напрямів, форм, методів та інструментів здійснення регулятивних заходів щодо розв'язання проблем розвитку ринку споживчих товарів;

г) вироблення механізмів реалізації, організації, контролю та аналізу результатів упровадження урядових заходів, надання консультацій та вироблення рекомендацій.

У сучасних умовах нагальною є потреба в удосконаленні механізмів та системи інструментів ринку споживчих товарів в Україні, а саме: стабільність законодавства; прозорість дій влади; дієвість конкурентної політики; ефективність податкової системи; поліпшення якості українських товарів та виконання вимог європейських стандартів; обмеження тіньової торговельної діяльності та ін. [4, с. 15]. У сучасних умовах державні органи влади, як регіональні, так і місцеві, мають необхідні повноваження щодо проведення самостійного регулювання ринку.

Для успішної реалізації напрямів їх діяльності слід суттєво підвищити регулюючу і координуючу функції органів виконавчої влади. Сьогодні виникла необхідність удосконалення інструментів державного регулювання ринку споживчих товарів та відносин у сфері товарного обігу (Додаток Е), так як в умовах становлення ринкових відносин торговельна галузь як одна з найважливіших складових сфер економіки потребує, окрім все більшого контролю та захисту, ще й підтримки та розвитку.

Найбільша частка доходів населення належить заробітній платі, тобто вона є найбільш стимулюючим фактором. Від рівня доходів населення, у тому числі заробітної плати, залежить рівень добробуту населення. Тому для його підвищення держава повинна звернути увагу на деякі фактори. Одними із важливих факторів зменшення нерівності доходів та стимулювання економічного зростання у процесі випереджаючого збільшення абсолютного розміру доходів верхніх верств населення і зниження нижніх верств, а також розмивання середнього сегмента є збільшення мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму і частки фонду оплати праці у ВВП [8, с. 55].

Таким чином, удосконалення інструментів державного регулювання ринку споживчих товарів є можливим через створення робочих місць із високим рівнем оплати праці, у високотехнологічних інноваційних виробництвах, а також сучасних виробництвах, продукція яких є конкурентоспроможною на світовому ринку. Встановлення розміру мінімальної заробітної плати повинно бути не нижче прожиткового мінімуму, які необхідно переглядати щорічно, і визначати як відсоток середньої заробітної плати, а також виходячи з мінімальних споживчих потреб і продуктивності праці.

ВИСНОВКИ

Відповідно до проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Соціально-економічна сутність ринку споживчих товарів визначається тим, що ринок дозволяє вирішувати гострі економічні і соціальні проблеми суспільства, а саме, оптимізує пропорції в національній економіці і структурі виробництва споживчих товарів; стимулює інвестиційну діяльність виробників товарів; узгоджує економічні інтереси всіх учасників ринку та забезпечує економічні взаємозв'язки між окремими галузями та регіонами, є індикатором соціальної стабільності в суспільстві та критерієм оцінювання рівня життя населення. Особливістю формування ринку споживчих товарів слід вважати спонтанний характер його розвитку, що є наслідком відсутності чіткої моделі ринкового розвитку економіки країни загалом. Особливостями функціонування ринку споживчих товарів є: непрогнозованість ринкової кон'юнктури; цінова дестабілізація та порушення рівноваги ринку на його найбільш соціально значущих сегментах; незавершеність формування єдиного національного ринкового середовища.

2. Проблему регулювання ринку споживчих товарів в Україні слід розглядати не з позицій його необхідності чи доцільності, а чіткого окреслення цілей, форм та меж втручання, і, відповідно, його наслідків. На сьогодні в Україні зміст, зокрема, державного регулювання ринку споживчих товарів окреслюється в існуванні двох концепцій: структурної та протекціоністської. Узагальнення практики регулювання ринку споживчих товарів в Україні дозволило виділити такі основні етапи його становлення та трансформації, а саме: 1 етап – формування політики лібералізації торгівлі, цін, виробництва; 2 етап – реалізації політики стабілізації, подолання кризових явищ та збалансування ринку; 3 етап – проведення політики стимулювання внутрішнього ринку; 4 етап – формування політики зростання та підвищення конкурентності національного ринку споживчих товарів.

3. Діагностика стану ринку споживчих товарів дозволила виявити певні закономірності розвитку ринку споживчих товарів та окреслити проблеми трансформаційних процесів на національному і регіональному рівнях, а саме:

загальну незбалансованість між попитом і пропозицією споживчих товарів, їхню структурну невідповідність; низький платоспроможний попит; розширення тіньового сегменту фальсифікованих та контрафактних товарів; посилення регресивних змін у структурі споживання; деформованість кінцевих каналів реалізації; цінову дестабілізацію; наявність диспропорцій в територіальній організації внутрішньої торгівлі, нерозвиненість інфраструктури споживчого ринку.

4. В процесі дослідження організаційного механізму регулювання ринку споживчих товарів виявлено, що він ґрунтується на взаємодії всіх його учасників та організаційних структур управління, які здійснюють регулятивні функції на національному та регіональному рівнях. Доведено, що періодичність проявів кризових явищ на ринку споживчих товарів обумовлює необхідність прийняття оперативних рішень щодо ліквідації наслідків дестабілізаційних процесів. Саме це актуалізує проблему підвищення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за гарантування безпеки товарів, захист прав споживачів, товарне наповнення ринку.

5. Дослідження економічних механізмів державного регулювання ринку споживчих товарів засвідчило, що вони за своєю суттю є дуалістичними: з одного боку, протидіють розгортанню інфляційних процесів і обмежують монополістичну діяльність, гарантуючи доступність соціально важливих споживчих товарів для всіх категорій населення та забезпечуючи їхню якість і безпеку, а з другого – стимулюють діяльність товаровиробників, створюючи сприятливе економічне середовище для реалізації економічних інтересів через державну політику підтримки та сприяння розвитку.

6. Обов'язковою умовою сталого економічного зростання є всебічний розвиток внутрішнього ринку. Як складова частина економіки, він формує основні балансові пропорції ринкової моделі господарювання, насамперед, пропорції виробництва і споживання, сприяючи максимальній мобілізації внутрішніх ресурсів країни. Проте в процесі реформування української економіки виявилися небезпечні тенденції зростання зовнішньої орієнтації виробництва, що ускладнюється невиправданим зростанням імпоротної залежності внутрішнього ринку.

Обмеження участі національного виробника і споживача в процесах відтворення внутрішнього складника національної економіки спричинило активізацію таких негативних явищ, як випереджаючий розвиток екологічно шкідливих виробництв, відплив фінансових ресурсів за кордон, гальмування інноваційних процесів і недовиробництво потенційного ВВП.

Отже, вивчення сучасних особливостей розвитку українського споживчого ринку та виявлення суперечностей, зумовлених переважно нестабільністю загальноекономічної ситуації, недосконалістю чинного законодавства, глобальними економічними ризиками, вимагають пошуку ефективних шляхів подальшого розвитку.

7. Оскільки споживчий ринок є соціально орієнтованою системою, важлива роль у цьому процесі належить державі, яка поки ще не має цілісної дієвої державної політики вирішення системних проблем розвитку, зокрема ринку споживчих товарів. Низка державних програм, які було прийнято під час кризи та після неї, продемонстрували неможливість їх повної реалізації внаслідок відсутності належного фінансування, зважаючи на зростаючий дефіцит державного бюджету, пікові виплати за державним боргом, обмеження лімітів МФО з кредитування України та ін.

Для нормального подальшого розвитку споживчого ринку доцільно скоригувати економічну політику на державному та регіональному рівнях щодо підвищення купівельної спроможності за рахунок зростання доходів населення, подолання диспропорцій у галузевій і національній структурі споживчого ринку, зменшення його регіональної диференціації за рівнем розвитку, удосконалення цінового регулювання, подолання інфляційних очікувань, розвитку конкурентного середовища на ринку товарів, робіт і послуг, раціоналізації товарних потоків із комплексом протекціоністських заходів, обмеження експансії іноземних товарів.

8. Пріоритетним напрямом, на наш погляд, на сучасному етапі розвитку є забезпечення внутрішнього споживчого ринку національними конкурентоспроможними товарами й поступове витіснення з нього імпортних

товарів низької якості, підвищення якості надаваних послуг, що сприятиме зростанню доходів як споживачів, так і виробників, а відтак, стимулюватиме зростання споживчого ринку і, як наслідок, ділової активності та споживчої культури на національних теренах.

Такі та інші перспективні напрями ефективної трансформації споживчого ринку України визначено також рядом визначних та сучасних науковців. Крім того, вважаємо пріоритетним створення умов для розвитку цивілізованої конкуренції в рамках культури підприємництва та споживчої культури й освіти населення.

Отже, у ході вивчення механізмів та інструментарію ефективного державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні з'ясовано, що проблему регулювання ринку споживчих послуг в Україні слід розглядати не з позицій його необхідності чи доцільності, а чіткого окреслення цілей, форм та меж втручання, і, відповідно, його наслідків. На сьогодні в Україні зміст, зокрема, державного регулювання ринку споживчих послуг окреслюється в існуванні двох концепцій: структурної та протекціоністської.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімов О. О. Шляхи реалізації державного управління економічними процесами: регіональний аспект. *Вісник АМСУ. Серія: Державне управління*. 2014. № 1 (10). С. 112-120.
2. Балабан П. Ю. Трансформація торгівлі споживчої кооперації в економіці ринкового типу: етапи розвитку, конкурентоспроможність, стратегічні пріоритети. Полтава : ПУЕТ, 2011. 121 с.
3. Беляєв О. О., Бебело А. С., Комиков О.М. Держава і перехідна економіка: механізм взаємодії : монографія. К. : КНЕУ, 2016. С. 51-111.
4. Беленький П. Ю. Механізм розвитку ринкової інфраструктури в Україні / П. Ю. Беленький. *Вісник НАН України*. 2012. № 4. С. 15–25.
5. Березін О. В. Продовольчий ринок України: теоретико-методологічні засади формування і розвитку. К. : Центр учбової літ-ри, 2018. 184 с.
6. Внутрішня торгівля: регіональні аспекти розвитку. За заг. наук. ред. О. О. Шубіна, Я. А. Гончарука ; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. І. Туган-Барановського ; Укоопспілка ; Львів. комерц. акад. Донецьк ; Львів : ДонНУЕТ, 2015. 404 с.
7. Вергелес Т. Диференціація доходів населення й економічне зростання. *Світ фінансів*. 2016. № 2. С. 49-57.
8. Внутрішня торгівля України: монографія / А.А. Мазаракі, В.Д. Лагутін, А. Г. Герасименко [та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. А. Мазаракі. Київ: КНТЕУ, 2016. 864 с.
9. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. К., 2017. 864 с.
10. Гродецька Т. М. Трансформація споживчого ринку та його регулювання в перехідній економіці: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01. Харків, 2018. 20 с.

11. Гарагонич Н. Л. Теоретичні питання державного регулювання господарської діяльності. *Юридична освіта практика та освіта*. 2010. № 1. С. 141-147.
12. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
13. Державне регулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах модернізації національної економіки. за ред. д-ра екон. наук В. Г. Бодрова. К. : НАДУ, 2016. 204 с.
14. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів: монографія; за заг. ред. А. А. Мазаракі. К. : КНТЕУ, 2017. 718 с.
15. Жаліло Я. А., Базелюк Я. Б., Белінська Я. В. та ін. Конкурентноспроможність економіки України в умовах глобалізації. К.: НІСД, 2017. 185 с.
16. Лігоненко Л. О. Теоретико-методологічні засади управління споживчого ринку. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 103-112.
17. Лошенко І. Р. Концептуальні підходи до становлення і розвитку споживчого ринку України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 11. С. 103.
18. Лагутін В. Д. Внутрішній ринок споживчих товарів: теорія розвитку і регулювання. К. : КНТЕУ, 2018. 327 с.
19. Лазебна І. В. Необхідність та напрями удосконалення державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 231-237.
20. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: офіційний сайт. URL: www.me.gov.ua
21. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
22. Михасюк І. Р., Залога З. М., Сухай О. Є. Державне регулювання економіки в умовах глобалізації. Львівський націон. ун-т ім. Івана Франка. НВФ «Українські технології». Львів, 2010. 320 с.
23. Осташко Т. О., Волощенко Л. Ю., Ленінова Г. В. Внутрішній агропродовольчий ринок України в умовах СОТ. Відпов. ред. д. е. н., проф.

- В. О. Точилін. К., Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2017. 208 с.
24. Попадинець Н. М. Регіональний ринок споживчих товарів: сутність і засадничі положення функціонування. *Регіональна економіка*. 2017. № 1. С. 17-22.
 25. Прушківська О. В. Вплив доходів на формування внутрішнього споживчого ринку в посткризовий період. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 1. С. 22-29.
 26. Потребительский рынок города: состояние и перспективы. кол. авт. под рук. Т. В. Усковой. Вологда: ИСЭРТ РАН, 2013. 111 с.
 27. Предборський В. А. Основи економічної теорії. К.: Кондор, 2002. 621 с.
 28. Попович Т. М. Організаційно-економічний механізм регулювання ринку споживчих товарів: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.03. Тернопіль, 2014. 20 с.
 29. Покрещук О. Загальні концепції врегулювання торгових правовідносин у законодавстві України. *Право України*. 2011. № 4. С. 17.
 30. Пустовойт О. Ринок споживчих товарів України: тенденції розвитку і вплив на структуру економіки. *Економіка України*. 2017. № 1. С. 69.
 31. Прокопенко О. В. Інфраструктура товарного ринку. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 458 с.
 32. Податковий кодекс України: Кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
 33. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 № 332-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14>
 34. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту. Закон України від 22.12.1998 № 330-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14>

35. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 22.12.1998 № 332-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14>
36. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>
37. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 6 вересня 2005 року № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>
38. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII (із змінами від 23.11.2018 № 2628-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
39. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР (із змінами від 06.12.2016 № 1774-VIII). URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
40. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV (із змінами від 19.12.2017 № 2249-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
41. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/print>
42. Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. № 833 (із змінами від 06.03.2019 № 168). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF>
43. Про державне регулювання цін: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2016 р. № 862. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-2016-%D0%BF>
44. Правила торгівлі у розстрочку фізичним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 р. № 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-2011-%D0%BF>

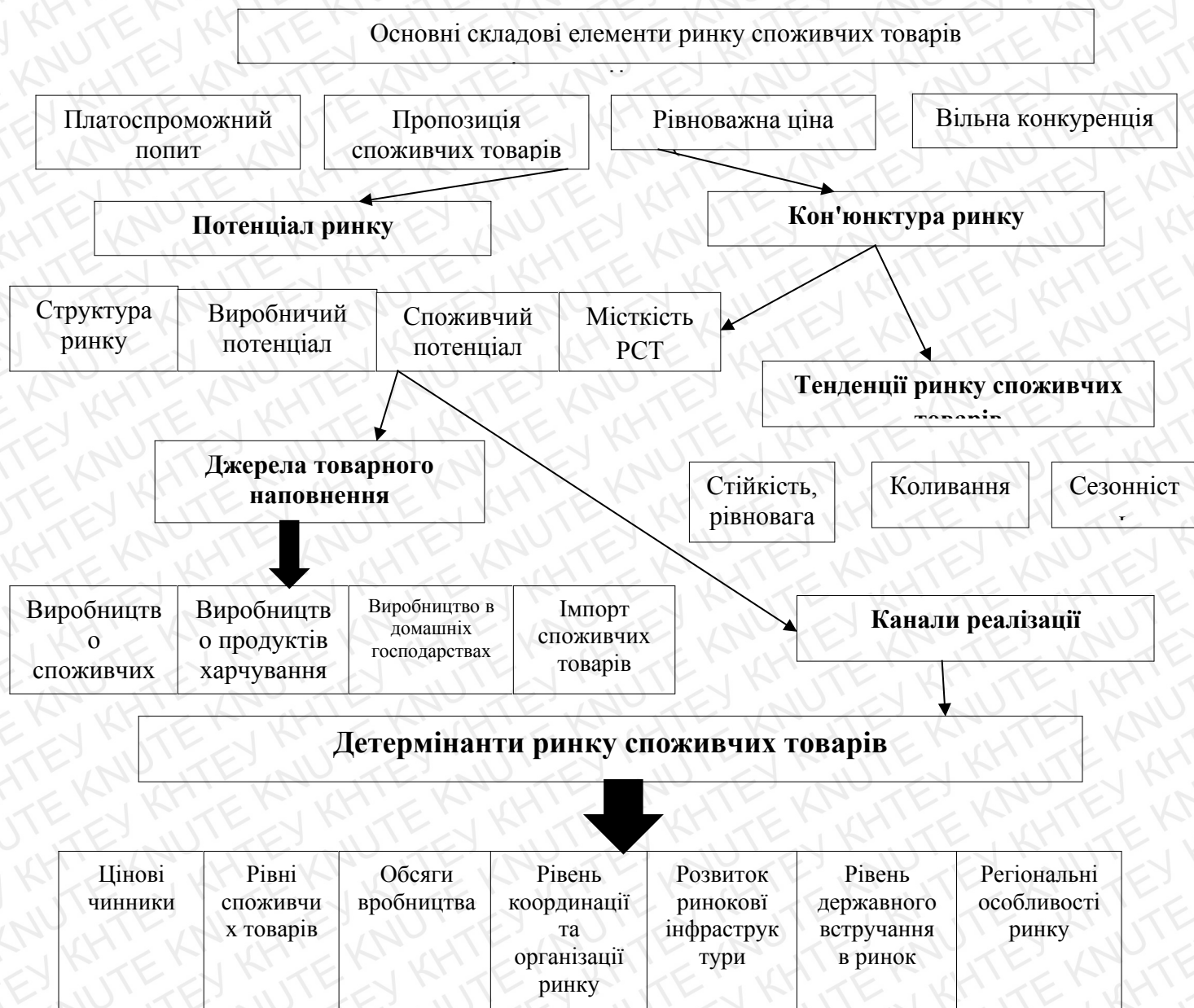
45. Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 липня 1996 р. № 854. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-96-%D0%BF>
46. Правила торгівлі на ринках: Наказ Міністерства економіки та з питань євроатлантичної інтеграції від 26.02.2002 № 57/188/84/105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-02>
47. Правила роздрібної торгівлі продовольчими товарами: Наказ Міністерства економіки та з питань євроатлантичної інтеграції від 11.07.2003 № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0628-03>
48. Правила порядку провадження торговельної діяльності: Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 13.03.1995 № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95>
49. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями: Наказ Міністерства економіки від 19.04.2007 № 103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1181-07>
50. Правила продажу товарів поштою: Наказ Міністерства економіки від 11.06.2008 № 206/699. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0741-08>
51. Про ціни та ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>
52. Правила порядку провадження торговельної діяльності та Правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. № 833. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF>
53. Правила роботи дрібнороздрібної торговельної мережі. Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків та торгівлі від 08.07.96 № 369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-96>
54. Споживчий ринок України: методологія дослідження та регулювання: монографія. за заг. ред. Л. О. Лігоненко. К. : КНТЕУ, 2015. 378 с.
55. Система регулювання внутрішньої торгівлі України. за ред. В. В. Апопія та І. М. Копича. К. : Академвидав, 2012. 424 с.

56. Структурна гармонізація економіки як чинник економічного зростання. за ред. І. В. Крючкової ; Ін-т економіки прогнозування НАН України. К.: Експрес, 2017. 517 с.
57. Статистична інформація. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
58. Система регулювання внутрішньої торгівлі України. за ред. В.В. Апопія та І. М. Копича. К. : Академвидав, 2012. 424 с.
59. Товарна структура роздрібного товарообороту підприємств в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
60. Точілін В. О., Осташко Т. О., Пустовойт О. В. та ін. Ринки реального сектора економіки України: структурно – інституціональний аналіз. За ред. д. е. н., професора В. О. Точіліна. К., Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2017. С.162-168.
61. Уманців Ю. М. Тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 7. С. 151-162.
62. Филюк Г. Тенденції розвитку споживчого ринку України. *Товари і ринки*. 2016. № 1. С. 243.
63. Формування галузевих ринків України: перехідний період / За ред. проф. В. О. Точіліна. К. : Фенікс, 2014. 332 с.
64. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

ДОДАТКИ

Додаток А

Організаційна модель ринку споживчих товарів та взаємозв'язок його складових елементів [авторська розробка]

Додаток Б

Структура оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі [57]

	2014	2015	2016	2017	2018
Оптовий товарооборот, млн.грн	987 957,0	1244220,8	1555965,7	1908670,6	2 215 367,4
продовольчі товари	194669,3	224268,9	252771,0	314047,6	356102,8
непродовольчі товари	793287,7	1019951,9	1303194,7	1594623,0	1859264,6
Питома вага в оптовому товарообороті, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
продовольчі товари	19,7	18,0	16,2	16,5	16,1
непродовольчі товари	80,3	82,0	83,8	83,5	83,9
Частка продажу товарів, що вироблені на території України, %	48,5	46,9	44,5	43,7	42,0
продовольчі товари	71,4	75,2	76,4	76,8	77,2
непродовольчі товари	42,9	40,7	38,3	37,2	35,3

Додаток В

Групування регіонів за рівнем роздрібного товарообороту на одну особу, 2018

р. [57]

Обсяг РТО на одну особу за укрупненими групами, грн.	Назва регіону	Відносно середнього рівня України, min- max, %	Кількість регіонів в групі, од.
До 1800	Тернопільська область (56,8%), Луганська область, Івано - Франківська область, Черкаська область, Вінницька область, Житомирська область, Кіровоградська область, Рівненська область (67,9%), Донецька область, Хмельницька область, Сумська область, Чернігівська область	56,8 – 67,9	11
1801-2598	Чернівецька область (72,8%), Миколаївська область, Полтавська область, Закарпатська область, Херсонська область, Волинська область, Київська область, Запорізька область, Львівська область (99,9%)	72,8 -99,9	11
більше 2598 грн. (345,8%)	Одеська область (112,5%), Харківська область, Дніпропетровська область, м. Київ	112,5 -345,8	
Середній обсяг РТО на одну особу в Україні в 2006 р. – 2598 грн.			

Додаток Г

Оптовий та роздрібний товарооборот у розрізі продовольчих та непродовольчих товарів [57]

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 рік до 2016 р.		Відхилення 2018 рік до 2017р.	
				+, -	%	+, -	%
- оптова торгівля, млн грн у т.ч.:	1244220,8	1555965,7	1908670,6	664449,8	153,4	352704,9	122,7
1. продовольчі товари;	224268,9	252771	314047,6	89778,7	140,0	61276,6	124,2
2. непродоволь чі товари.	1019951,9	1303194,7	1594623	574671,1	156,3	291428,3	122,4
-роздрібна торгівля, млн грн у т.ч.:	487558	555975	586330,1	98772,1	120,3	30355,1	105,5
1. продовольчі товари;	200386,3	227949,8	233359,4	32973,1	116,5	5409,6	102,4
2. непродоволь чі товари	287171,7	328025,3	352970,7	65799	122,9	24945,4	107,6
Всього товарооборот , млн грн у т.ч.:	1731778,8	2111940,7	2495000,7	763221,9	144,1	383060	118,1
1. продовольчі товари;	424655,2	480720,8	547407	122751,8	128,9	66686,2	113,9
2. непродоволь чі товари	1307123,6	1631220	1947593,7	640470,1	149,0	316373,7	119,4

Додаток Д

Напрямки удосконалення державного регулювання споживчого ринку [складено автором]

Напрями удосконалення	Характеристика проблеми	Заходи, що пропонуються для її вирішення
Доходи (заробітна плата)	Низька вартість робочої сили, високий ступінь диференціації доходів громадян, поширення тіньових видів діяльності	Встановлення розміру мінімальної заробітної плати не нижчим за величину прожиткового мінімуму. Наближення рівня заробітної плати до реальної вартості робочої сили
Соціальні гарантії або виплати	Низька адресність окремих видів допомоги	Ретельний моніторинг добробуту категорій громадян, які отримують різного роду виплати
Податок на прибуток	Приховування доходів громадянами, найвищий рівень податкового навантаження на доходи	Визначення мінімального рівня доходу, який звільняється від оподаткування. Відновлення прогресивної системи ставок податку. Легалізація тіньової заробітної плати через зменшення податкового навантаження
Ціни та ціноутворення споживчих цін	Розкручування інфляційної спіралі (ціни–заробітна плата–пенсія). За рахунок зростання ціни на певний вид товару, в споживанні якого суспільство зацікавлене, стримується його споживання	Запровадження методу обмеження торговельних надбавок на предмети першочергового споживання та необхідності. Впровадження антимонопольного контролю за цінами, протидія антиконкурентним тенденціям у сфері ціноутворення. Постійне проведення моніторингу динаміки і структури цін на споживчі товари. Встановлення границь ціноутворення
Захист вітчизняних товаровиробників	Відсутність контролю за якістю ввезеної продукції в країну та виробленої в Україні	Поновлення контролю за якістю ввезеної продукції у країну, встановлення обмеження на ввіз імпортої продукції, забезпечення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках шляхом встановлення високої якості
Ліцензування та реєстрація	Складна процедура реєстрації та ліцензування торговельного підприємництва	Вдосконалення системи ліцензування шляхом спрощення процедури ліцензування
Сертифікація та стандартизація.	Невідповідність продукції, систем якості, систем управління якістю товарів Вдосконалення нормативно-правового забезпечення, та нових стандартів якості	Приведення національних стандартів до міжнародних вимог

Продовження додатка Д

Напрями удосконалення	Характеристика проблеми	Заходи, що пропонуються для її вирішення
Забезпечення населення соціально значущими товарами	Неврегульованість процесу виробництва і доступності соціально значущих товарів для малозабезпечених верств населення	Контроль за виробництвом і поставками на ринок соціально значущих товарів. Регулювання оптово-відпускних цін і торговельної надбавки
Штрафи	Штрафи повинні виконувати каральний, запобіжний і виховний вплив	Перегляд штрафних санкцій і визначення більш суворого покарання за повторне вчинення порушення або злочину
Захист інтересів споживачів	Особливістю є насиченість ринку неякісними та фальсифікованими товарами, слабка обізнаність та освітній рівень споживачів, обмежені можливості судових органів, недостатній авторитет громадських об'єднань споживачів	Удосконалення нормативної бази захисту прав та інтересів споживачів, налагодження дієвої та ефективної взаємодії між Держспоживінспекцією України та асоціаціями українських товаровиробників
Нормативно-правові акти	Відсутність нормативно-правових актів, які регулюють товарний обіг	Вдосконалення правового забезпечення функціонування ринку споживчих товарів та внутрішньої торгівлі

Додаток Е

Удосконалення інструментів державного регулювання ринку споживчих товарів в Україні [14]

Напрями удосконалення	Характеристика проблеми	Заходи, що пропонуються для її вирішення
Доходи (заробітна плата)	Низька вартість робочої сили, високий ступінь диференціації доходів громадян, поширення тіньових видів діяльності	Встановлення розміру мінімальної заробітної плати не нижчим за величину прожиткового мінімуму. Наближення рівня заробітної плати до реальної вартості робочої сили
Податок на прибуток	Приховування доходів громадянами, найвищий рівень податкового навантаження на доходи	Визначення мінімального рівня доходу, який звільняється від оподаткування. Відновлення прогресивної системи ставок податку. Легалізація тіньової заробітної плати через зменшення податкового навантаження
Ціни та ціноутворення споживчих цін	Розкручування інфляційної спіралі (ціни–заробітна плата–пенсія). За рахунок зростання ціни на певний вид товару, в споживанні якого суспільство зацікавлене, стримується його споживання	Запровадження методу обмеження торговельних надбавок на предмети першочергового споживання та необхідності. Впровадження антимонопольного контролю за цінами, протидія антиконкурентним тенденціям у сфері ціноутворення. Постійне проведення моніторингу динаміки і структури цін на споживчі товари. Встановлення границь ціноутворення
Захист вітчизняних товаровиробників	Відсутність контролю за якістю ввезеної продукції в країну та виробленої в Україні	Поновлення контролю за якістю ввезеної продукції у країну, встановлення обмеження на ввіз імпоротної продукції, забезпечення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках шляхом встановлення високої якості та надійної безпеки української продукції
Ліцензування та реєстрація	Складна процедура реєстрації та ліцензування торговельного підприємництва	Вдосконалення системи ліцензування шляхом спрощення процедури ліцензування
Сертифікація та стандартизація	Невідповідність продукції, систем якості, систем управління якістю товарів	Вдосконалення нормативно-правового забезпечення, та нових стандартів якості. Приведення національних стандартів до міжнародних вимог

Продовження додатка Е

Напрями удосконалення	Характеристика проблеми	Заходи, що пропонуються для її вирішення
Забезпечення населення соціально значущими товарами	Неврегульованість процесу виробництва і доступності соціально значущих товарів для малозабезпечених верств населення	Контроль за виробництвом і поставками на ринок соціально значущих товарів. Регулювання оптово-відпускних цін і торговельної надбавки
Штрафи	Штрафи повинні виконувати каральний, запобіжний і виховний вплив	Перегляд штрафних санкцій і визначення більш суворого покарання за повторне вчинення порушення або злочину
Захист інтересів споживачів	Особливістю є насиченість ринку неякісними та фальсифікованими товарами, слабка обізнаність та освітній рівень споживачів, обмежені можливості судових органів, недостатній авторитет громадських об'єднань споживачів	Удосконалення нормативної бази захисту прав та інтересів споживачів, налагодження дієвої та ефективної взаємодії між Держспоживінспекцією України та асоціаціями українських товаровиробників
Нормативно-правові акти	Відсутність нормативно-правових актів, які регулюють товарний обіг	Вдосконалення правового забезпечення функціонування ринку споживчих товарів та внутрішньої торгівлі

